

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของทหารกองประจำการ จังหวัดทหารบกบุรีรัมย์ จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งการนำเสนอเป็น ๔ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น ส่วนที่ ๒ แนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนา ส่วนที่ ๓ แนวคิดคุณภาพชีวิต ส่วนที่ ๔ การบริหารของทหารกองประจำการ จังหวัดทหารบกบุรีรัมย์ ส่วนที่ ๕ แนวคิดเกี่ยวกับพรหมวิหาร ๔ และส่วนที่ ๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

๒.๑.๑ ความหมายของความคิดเห็น

๒.๑.๒ ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็น

๒.๑.๓ วิธีวัดความคิดเห็น

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

๒.๒.๑ ความหมายของการพัฒนา

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

๒.๓.๑ ความหมายของคุณภาพชีวิต

๒.๓.๒ องค์ประกอบคุณภาพชีวิต

๒.๓.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

๒.๓.๔ ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต

๒.๔ การบริหารงานของกองประจำการ จังหวัดทหารบกบุรีรัมย์

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับพรหมวิหาร ๔

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดเห็น

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนา

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

๒.๖.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหาร

๒.๖.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวกับพรหมวิหาร ๔

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

๒.๑.๑ ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็น

จากการตรวจสอบเอกสารปรากฏว่า มีผู้ให้ความหมาย และแนวคิด เกี่ยวกับความคิดเห็นไว้หลายท่าน ดังนี้

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นเพียงการแสดงออกที่เกิดจากความรู้สึกภายในต่าง ๆ ซึ่งความรู้สึกภายในนั้นอาจเป็นเพียงเจตคติหรือความเชื่อหรือความนิยม หรือถ้าจะกล่าวในลักษณะของพฤติกรรมในแง่ของจิตวิทยาก็กล่าวได้ว่าเจตคติ ความเชื่อ ความนิยมเป็นพฤติกรรมภายในที่ไม่มีผู้ใดสังเกตหรือทราบได้นอกจากตัวของเขาผู้นั้น แต่ความคิดเห็นพฤติกรรมภายนอกที่ผู้อื่นสามารถสังเกตหรือทราบได้อย่างชัดเจนดังนั้นคนที่มีความเชื่อหรือความเชื่อหรือค่านิยมอย่างหนึ่ง แต่ถ้าเขาไม่แสดงความคิดเห็นออกมาก็จะไม่มีผู้ใดทราบได้เลยว่าเขามีความเชื่อหรือความเชื่อหรือค่านิยมเช่นใด^๑

กิตติ สุทธิสัมพันธ์ ได้สรุปว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกถึงความเชื่อทัศนคติ การวินิจฉัย การพิจารณาหรือการประเมินผลอย่างมีรูปแบบ โดยได้รับอิทธิพลจากเจตคติและข้อเท็จจริง ความรู้ที่มีอยู่ของผู้แสดงความคิดเห็นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ การแสดงความคิดเห็นอาจจะแสดงออกโดยการพูดหรือการเขียนก็ได้ และสรุปความสำคัญของความคิดเห็นได้ว่า การศึกษาให้ทราบถึงความคิดเห็นของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จะทำให้เราทราบถึงความเชื่อ ความรู้สึก และการพิจารณาต่าง ๆ ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเหล่านั้นที่ได้แสดงออกมา เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการตอบสนองความต้องการทั้งผู้แสดง และผู้รับความคิดเห็น และยังเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนนโยบาย การเปลี่ยนแปลงนโยบาย และการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้เป็นไปตามความต้องการของบุคคลที่เกี่ยวข้อง^๒

จำลอง เงินดี ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ ความคิดเห็นนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงออกของทัศนคติก็ได้ สังเกตและวัดได้จากคนแต่มีส่วนที่แตกต่างไปจากทัศนคติตรงที่ทัศนคตินั้นเจ้าตัวอาจจะตระหนักหรือไม่ตระหนักก็ได้^๓

^๑ กมลรัตน์ หล้าสูงษ์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗๔-๑๗๕.

^๒ กิตติ สุทธิสัมพันธ์, “ความคิดเห็นของตัวแทนออกของต่อพิธีการศุลกากรในการนำสินค้าเข้าจากต่างประเทศ : ศึกษากรณีการนำเข้าทางสำนักงานศุลกากรท่าอากาศยานกรุงเทพ, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐.

^๓ จำลอง เงินดี, เอกสารคำสอนวิชาจิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๒.

นพมาศ ธีรเวคิน ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นนั้นถูกจัดว่าเป็นส่วนที่มนุษย์ได้แสดงออกมาโดยการพูดหรือการเขียน มนุษย์นั้นจะพูดจากใจจริงพูดตามสังคมหรือพูดเพื่อเอาใจผู้ฟังก็ตาม แต่เมื่อพูดหรือเขียนออกไปแล้วก็ทำให้เกิดผลได้ คนส่วนใหญ่มักจะถือว่าสิ่งที่มนุษย์แสดงออกมานั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงจิตใจ^๐

บุญเรียง ขจรศิลป์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางวาจาของเจตคติ การที่บุคคลกล่าวว่าเขามีความเชื่อหรือความรู้สึกอย่างไรนั้น เป็นการแสดงความคิดเห็นของบุคคลนั้น ดังนั้น การวัดความคิดเห็นของบุคคลนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้^๐

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกซึ่งวิจรรย์ญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นมีลักษณะที่แคบกว่าทัศนคติในขณะที่ทัศนคติเป็นสิ่งที่แสดงภาพความรู้สึกทั่วไป เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ แต่ความคิดเห็นจะอธิบายเหตุผลเฉพาะ^x

โยธิน ศันสนยุทธ์ และจุมพล พูลภัทรชีวิน ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นว่าเป็นการแสดงออกทางถ้อยคำเกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อ หรือค่านิยม ความเห็นไม่ใช่สิ่งเดียวกับทัศนคติ เพราะในตัวของมันเองไม่จำเป็นต้องประกอบด้วยองค์ประกอบทางอารมณ์และพฤติกรรม^๐

ราชบัณฑิตสถาน ได้บัญญัติคำว่า ความคิดเห็น ซึ่งตรงกับคำว่า Opinion ไว้ว่า หมายถึง

- ๑) ข้อพิจารณาเห็นว่าเป็นจริงจากการใช้ปัญญาความคิดประกอบถึงแม้ว่าจะไม่ได้อาศัยหลักฐานพิสูจน์ยืนยันได้เสมอไปก็ตาม
- ๒) ทัศนะหรือประมาณการเกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นใดประเด็นหนึ่ง
- ๓) คำแถลงที่ยอมรับนับถือกันว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในหัวข้อปัญหาที่มีผู้นำมาขอปรึกษา

^๐ นพมาศ ธีรเวคิน, *จิตวิทยาสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๙๙.

^๐ บุญเรียง ขจรศิลป์, *วิธีวิจัยการศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : พิชายา พรินติ้ง, ๒๕๓๔), หน้า ๗๘.

^x ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, *จิตวิทยาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

^๐ โยธิน ศันสนยุทธ์ และจุมพล พูลภัทรชีวิน, *จิตวิทยาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๒๙), หน้า ๓๖.

คำว่า ความคิดเห็น มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า เจตคติ ซึ่งมีคำอธิบายไว้ว่า
แนวโน้มที่บุคคลได้รับมาหรือเรียนรู้มา และกลายเป็นแบบอย่างในการแสดงปฏิกิริยาสนับสนุน
หรือเป็นปฏิปักษ์ต่อบางสิ่งบางอย่างหรือบุคคลบางคน^๖

สุชา จันท์ธอม ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของ
บุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่เป็นลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเช่นเดียวกับทัศนคติ ซึ่งกล่าวโดยทั่วไปคนเรา
จะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป และความคิดเห็นก็เป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ^๖

สุชา จันท์ธอม และสุรางค์ จันท์ธอม ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า
ความคิดเห็นเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ เราไม่สามารถแยกความคิดเห็นและทัศนคติออกจากกัน
ได้ เพราะความคิดเห็นมีลักษณะคล้ายทัศนคติ แต่ความคิดเห็นแตกต่างจากทัศนคติตรงที่
ทัศนคตินั้น เป็นความพร้อมทางจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจแสดงออกมาได้ทั้งคำพูดและการ
กระทำ ทัศนคติไม่เหมือนกับความคิดเห็นตรงที่ไม่ใช่สิ่งเร้าที่จะแสดงออกอย่างเปิดเผยหรือ
ตอบสนองอย่างตรง ๆ และลักษณะของความคิดเห็นไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ^๖

สุพัตรา สุภาพ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการ
แสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะการพูดหรือการเขียน ซึ่งในการ
แสดงออกนี้จะต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ และพฤติกรรมระหว่างบุคคล ก่อนที่จะมีการ
ตัดสินใจแสดงออก ซึ่งการแสดงออกนี้อาจได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากผู้อื่นก็ได้^๖

อุทัย หิรัญโต ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นของคนมีหลาย
ระดับ คือ อย่างผิวเผินก็มี อย่างลึกซึ้งก็มี สำหรับความคิดเห็นที่เป็นทัศนคตินั้น เป็นความ
คิดเห็นอย่างลึกซึ้งและติดตัวไปเป็นเวลานาน เป็นความคิดเห็นทั่ว ๆ ไป ไม่เฉพาะอย่างและมี
อยู่เป็นเวลานานสืบ เรียกว่า ความคิดเห็น เป็นความคิดเห็นประเภทหนึ่งที่ไม่ตั้งอยู่บนรากฐาน
ของพยานหลักฐานที่เพียงพอแก่การพิสูจน์ มีความรู้แห่งอารมณ์น้อยและเกิดขึ้นได้ง่ายแต่ก็
สลายตัวเร็ว^๖

^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, ปทานุกรมสังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๓๒),
หน้า ๓๑๖.

^๖ สุชา จันท์ธอม, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล,
๒๕๒๐), หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

^๖ สุชา จันท์ธอม และสุรางค์ จันท์ธอม, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนา
พานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐๔.

^๖ สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๔๕), หน้า ๑๓๒.

^๖ อุทัย หิรัญโต, สังคมวิทยาประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า
๘๐-๘๑.

เฟลด์ เอ็ม. พี. แมน (Feld M.P. Man) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า การสำรวจความคิดเห็น เป็นการศึกษา ความรู้สึกของบุคคล กลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ละคนจะแสดงความเชื่อและความรู้สึกใด ๆ ออกมาโดยการพูด การเขียน เป็นต้น การสำรวจความคิดเห็นจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนนโยบายต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือการเปลี่ยนแปลงระบบงาน รวมทั้งในการฝึกหัดทำงานด้วย เพราะจะทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นไปตามความพอใจของผู้ร่วมงาน^{๐๐}

เฮลล็อก อี. (Hurlock E.) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็น เป็นการแสดงออกด้านความรู้สึกสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นความรู้สึกเชื่อถือที่ไม่ได้อยู่บนความแน่นอน หรือความจริง แต่ขึ้นอยู่กับจิตใจบุคคลจะแสดงออกโดยมีข้ออ้าง หรือการแสดงเหตุผลสนับสนุน หรือปกป้องความคิดเห็นนั้น ความคิดเห็นบางอย่างเป็นผลของการแปลความหมายของข้อเท็จจริง ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติเฉพาะตัวของแต่ละคน เช่น พื้นความรู้ ประสบการณ์ในการทำงาน สภาพแวดล้อม และมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ การแสดงความคิดเห็นอาจจะได้รับการยอมรับ หรือปฏิเสธจากคนอื่น ๆ ก็ได้^{๐๐}

อิสซาค (Issak) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า เป็นการแสดงออกทางคำพูดหรือคำตอบที่บุคคลได้แสดงออกต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง โดยเฉพาะจากคำถามที่ได้รับ ๆ ไป โดยปกติความคิดเห็นจะแตกต่างจากทัศนคติ คือ ความคิดเห็นจะเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ขณะที่ทัศนคติจะเป็นเรื่องทั่ว ๆ ไป ซึ่งมีความหมายกว้างกว่า^{๐๐}

ลูธันส์ ฟรีแมน (Luthans Freeman) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความพร้อมทางด้านจิตใจที่จะตอบสนองต่อบุคคล สถานการณ์ วัตถุและความคิดเห็น โดยมีลักษณะที่คงที่แน่นอน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ และมีรูปแบบการตอบสนองอย่างเดียวกัน^{๐x}

^{๐๐} Fled M.P. Man, **Psychology in the Industrial Environment**, (London : Butterworth and Co., Ltd., 1971), p.3.

^{๐๐} Hurlock E., **Adolescent Development**, (New York : McGraw-Hill Book, 1995), pp. 145-148.

^{๐๐} Issak, A.C., **Scope and Methods of Political Science : An Introduction to the Methodology of political Inquiry**, 3rd ed., (Illinois : The Dordey Press, 1981), p. 203.

^{๐x} Luthans Freeman, **Ogranization Behavioral**, 7th ed., (Singapore : McGraw-Hill, 1995), p. 609.

แมรี แอล. กู๊ด (Mary L. Good) ได้ให้ความหมายของความคิดเห็น (Opinion) ไว้หลายความหมาย^{๐๘} ได้แก่

๑) ความหมายทั่วไป หมายถึง ความเชื่อ ความคิดเห็น ข้อพิจารณา ความรู้สึก หรือ ทัศนะที่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์อย่างแน่นอน และยังขาดน้ำหนักทางเหตุผลหรือการวิเคราะห์ หรือ กล่าวกว้าง ๆ ได้ว่ามีความเป็นไปได้มากกว่าความรู้

๒) ความหมายเฉพาะ หมายถึง การพิจารณาหรือการวินิจฉัยอย่างมีแบบแผนจาก แหล่งข้อมูล หรือบุคคลที่เชื่อถือได้

๓) ความคิดเห็นสาธารณะ (Public Opinion) หมายถึง การพิจารณาหรือข้อวินิจฉัย รวม ๆ ของกลุ่มคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ หรือข้อเท็จจริง

นูแนลลี จัม ซี. (Nunally Jum C.) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ทั้งความคิดเห็นและทัศนคติเป็นเรื่องของ การแสดงออกของแต่ละบุคคลต่อประชาธิปไตยทั่วไป ต่อขนบธรรมเนียมประเพณี และการแสดงออกทางความคิดเห็นในรูปที่เกี่ยวกับตัวเขา และได้ กล่าวต่อไปอีกว่า คำว่า ความคิดเห็นนั้น จะใช้ในเรื่องเกี่ยวกับการลงความคิดเห็น (Judgment) และความรู้ (Knowledge) ในขณะที่ทัศนคตินั้นมักใช้กันมากในเรื่องที่เกี่ยวกับ ความรู้สึก (Feeling) และความชอบพอ (Preference) ท้ายที่สุดเขาได้สรุปว่า เรามักใช้คำว่า ความคิดเห็นมากกว่าทัศนคติ^{๐๙}

Webster's Collegiate Dictionary ได้ให้ความหมายของความคิดเห็นไว้ ดังนี้^{๑๐}

๑) ความเชื่อ ทัศนะ การพิจารณา การวินิจฉัย หรือการประเมินผลอย่างมีรูปแบบใน ใจเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ

๒) ความเชื่อที่มีน้ำหนักมากกว่าความรู้สึกในใจ และมีน้ำหนักน้อยกว่าความรู้ที่ แท้จริง หรือมุมมองที่เกิดขึ้นทั่ว ๆ ไป

๓) การแสดงออกถึงการพิจารณาหรือคำแนะนำอย่างมีรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ หรือ การแสดงออก เช่น การตัดสิน การพิจารณาดีหรือการวินิจฉัยอย่างมีรูปแบบด้วยเหตุผลตาม กฎหมาย หรือหลักเกณฑ์ที่ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจที่กฎหมายรองรับ

สรุปได้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางด้านความรู้สึก หรือความเชื่อ ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ด้วยการพูดหรือการเขียน โดยมีอารมณ์

^{๐๘} Mary L. Good, **Integrating the Individual and the Organization**, (New York : Wiley, 2006), p. 17.

^{๐๙} Nunally Jum C., **Test and Measurements Assessment and Prediction**, (New York : McGraw Hill Book Co., Inc., 1950), p.285.

^{๑๐} Webster's Collegiate Dictionary, Merriam, **Webster's Collegiate Dictionary**, 10th ed., (Massachusetts : Merriam Webster Incorporated, 1996), p. 815.

ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมในขณะนั้น เป็นพื้นฐานของการแสดงออก ซึ่งอาจจะถูกต้องหรือไม่ก็ได้ แล้วแต่ละบุคคลจะแสดงความคิดเห็นออกมา รวมทั้งอาจจะได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่นก็ได้ ความคิดเห็นนี้อาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา

๒.๑.๒ ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็น

กิตติ สุทธิสัมพันธ์ ได้สรุปปัจจัยพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของบุคคล ซึ่งทำให้บุคคลแต่ละคนแสดงความคิดเห็นที่อาจเหมือนกัน หรือแตกต่างกันออกไป ไว้ดังนี้^{๑๓}

๑) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่

- (๑) ปัจจัยทางพันธุกรรมและร่างกาย คือ เพศ อวัยวะ ความครบถ้วนสมบูรณ์ของอวัยวะต่าง ๆ คุณภาพของสมอง
- (๒) ระดับการศึกษา มีอิทธิพลต่อการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น และการศึกษาทำให้บุคคลที่มีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ มากขึ้น และคนที่มีความรู้มากมักจะมีความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล
- (๓) ความเชื่อ ค่านิยม และเจตคติของบุคคลต่อเรื่องต่าง ๆ ซึ่งอาจจะได้จากการเรียนรู้กลุ่มบุคคลในสังคม หรือจากการอบรมสั่งสอนของครอบครัว
- (๔) ประสบการณ์ เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ทำให้มีความรู้ความเข้าใจในหน้าที่และความรับผิดชอบต่องาน ซึ่งจะส่งผลต่อความคิดเห็น

๒) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่

- (๑) สื่อมวลชน ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ สิ่งต่างๆ เหล่านี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อความคิดเห็นของบุคคล เป็นการได้รับข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล
 - (๒) กลุ่มและสังคมที่เกี่ยวข้อง มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของบุคคล เพราะเมื่อบุคคลอยู่ในกลุ่มใด หรือสังคมใดก็ต้องยอมรับและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือสังคมนั้น ซึ่งทำให้บุคคลนั้นมีความคิดเห็นไปตามกลุ่มหรือสังคมที่อยู่
 - (๓) ข้อเท็จจริงในเรื่องต่าง ๆ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลแต่ละคนได้รับ ทั้งนี้เพราะข้อเท็จจริงที่บุคคลได้รับแตกต่างกัน ก็จะมีผลต่อการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกัน
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช** อธิบายว่า ความคิดเห็นบุคคลเกิดจากประสบการณ์ การติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น การเลียนแบบและองค์ประกอบทางสถาบันของสังคม ดังนี้^{๑๔}

^{๑๓} กิตติ สุทธิสัมพันธ์, “ความคิดเห็นของตัวแทนออกของต่อพิธีการศุลกากรในการนำสินค้าเข้าจากต่างประเทศ : ศึกษากรณีการนำเข้าทางสำนักงานศุลกากรท่าอากาศยานกรุงเทพ”, หน้า ๑๒-๑๓.

^{๑๔} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร, (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๗), หน้า ๖๐๓-๖๐๔.

- ๑) ประสบการณ์ บุคคลจะมีความคิดเห็นในแบบใด ลักษณะใด ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นมีประสบการณ์กับสิ่ง ๆ นั้นในลักษณะใด
- ๒) การติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ความคิดเห็นของบุคคลอาจเกิดจากการติดต่อสัมพันธ์กัน มีการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ จากบุคคลนั้น แล้วก็รับเอาความคิดเห็นนั้นมาเป็นของตนเอง
- ๓) ตัวแบบความคิดเห็นของบุคคลบางอย่างอาจเกิดจากการเลียนแบบไม่ว่าจะเป็นการเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลที่ชื่นชอบ หรือจากสื่อต่าง ๆ ด้วย
- ๔) องค์ประกอบทางสถาบันสังคม ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน วัด องค์กร เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลในการสร้างความคิดเห็น โดยบุคคลจะรับประสบการณ์จากชีวิตประจำวันจนกลายเป็นความคิดเห็น

ออสแคมป์ (Oskamp) ได้สรุปปัจจัยที่ทำให้เกิดความคิดเห็น ดังนี้^{๑๑}

- ๑) ปัจจัยทางด้านพันธุกรรมและร่างกาย (Genetic and Physiological Factors) เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับความก้าวร้าวของบุคคล ซึ่งจะมีผลต่อการศึกษาเจตคติหรือความคิดเห็นของบุคคลนั้น ๆ ได้ ปัจจัยด้านร่างกาย เช่น อายุ ความเจ็บป่วย และผลกระทบจากการใช้ยาเสพติดมีผลต่อความคิดเห็นและเจตคติของบุคคล
- ๒) ประสบการณ์โดยตรงของบุคคล (Direct Personal Experience) คือ บุคคลได้รับความรู้สึก และความคิดต่าง ๆ จากประสบการณ์โดยตรง เป็นการกระทำหรือได้พบเห็นต่อสิ่งต่าง ๆ โดยตนเองทำให้เจตคติ หรือความคิดเห็นจากประสบการณ์ที่ตนเองได้รับ
- ๓) อิทธิพลจากครอบครัว (Parental Influence) เป็นปัจจัยที่บุคคลเมื่อเป็นเด็กจะได้รับอิทธิพลจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่และครอบครัว ทั้งนี้ เมื่อตอนเป็นเด็กจะได้รับการอบรมสั่งสอนทั้งในด้านความคิด การตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย การให้รางวัลและการลงโทษ ซึ่งเด็กจะได้รับจากครอบครัว และจากประสบการณ์ที่ตนเองได้รับมา
- ๔) เจตคติและความคิดเห็นของกลุ่ม (Group Determinants of Attitude) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างมาก เนื่องจากบุคคลต้องมีสังคมและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ดังนั้น ความคิดเห็นและเจตคติต่าง ๆ จะได้รับการถ่ายทอดและมีแรงกดดันจากกลุ่ม
- ๕) สื่อมวลชน (Mass Media) ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ ต่างก็มีผลทำให้บุคคลมีความคิดเห็น ความรู้สึกแตกต่างกันไปตามข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสื่อ

สรุปได้ว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ การอบรมเลี้ยงดู ความเชื่อ เจตคติของบุคคลและกลุ่ม สื่อต่าง ๆ รวมถึงสภาพแวดล้อม เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็น

^{๑๑} Oskamp, S., *Attitudes and Opinions*, (New Jersey : Prentice-Hall Inc., 1977), p. 119.

๒.๑.๓ วิธีวัดความคิดเห็น

พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ อธิบายว่า การสร้างมาตรวัดทัศนคติ และความคิดเห็นที่ใช้กันแพร่หลาย มีอยู่ ๔ วิธี คือ^{๑๐}

- ๑) วิธีของเธอร์สตัน (Thuston's Method) เป็นสร้างมาตรวัดออกเป็นปริมาณแล้วเปรียบเทียบตำแหน่งของความคิดเห็นและทัศนคติไปในทางเดียวกัน เสมือนว่าเป็น Scale ที่มีช่วงห่างเท่ากัน
- ๒) วิธีของกัตต์แมน (Guttman's Scale) เป็นวิธีวัดทัศนคติและความคิดเห็นในแนวเดียวกันและสามารถจัดอันดับข้อความทัศนคติสูงต่ำ แบบเปรียบเทียบกันและกันได้จากอันดับต่ำสุดถึงสูงสุดได้ และแสดงถึงการสะสมของความคิดเห็น
- ๓) วิธีจำแนกแบบ S-D Scale (Semantic Differential Scale) เป็นวิธีวัดทัศนคติและความคิดเห็นโดยอาศัยคู่คำคุณศัพท์ที่มีความหมายตรงกันข้าม เช่น ดี-เลว, ชยัน-ชี้เกียจ เป็นต้น
- ๔) วิธีของลิเคิร์ท (Lidert's Method) เป็นวิธีสร้างมาตรวัดทัศนคติและความคิดเห็นที่นิยมแพร่หลาย เพราะเป็นวิธีสร้างมาตรวัดที่ง่าย ประหยัดเวลา ผู้ตอบสามารถแสดงทัศนคติในทางชอบหรือไม่ชอบ โดยจัดอันดับความชื่นชอบหรือไม่ชอบ ซึ่งอาจมีคำตอบให้เลือก ๕ หรือ ๔ คำตอบ และให้คะแนน ๕ ๔ ๓ ๒ ๑ หรือ +๒ +๑ ๐ -๑ -๒ ตามลำดับ

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

๒.๒.๑ ความหมายของการพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้น อันเนื่องมาจากความต้องการของมนุษย์ที่อยากเห็นสิ่งดี ๆ เกิดขึ้นในสังคมของตนเอง การเปลี่ยนแปลงของสังคมไปในทางที่ดีขึ้นที่เราเรียกกันว่า “การพัฒนา” (Development) หรืออาจให้คำจำกัดความของการพัฒนาได้ว่า คือ กระบวนการเพื่อเพิ่มความสามารถของคนส่วนใหญ่ที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนโดยต่อเนื่อง ภายใต้คำจำกัดความดังกล่าว เนื้อหาสาระสำคัญของการพัฒนาจึงอยู่ที่ความสามารถของคนส่วนใหญ่ ส่วนกลไกหรือกระบวนการนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงาน นอกจากนั้น การดำเนินงานควรจะต้องให้ผลได้อย่างต่อเนื่องอีกด้วย กระบวนการพัฒนาจึงจำเป็นที่จะต้องเป็นกระบวนการระยะยาว และ จากการตรวจสอบเอกสารปรากฏว่า มีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้หลายท่าน ดังนี้

^{๑๐} พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ, เอกสารประกอบการสอนเรื่อง การวัดทัศนคติและความคิดเห็น , (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑), หน้า ๓.

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโต หรือก้าวหน้า^{๐๐}

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การกระทำให้ดีขึ้น คือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่ง ไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า^{๐๐}

ทิตยา สุวรรณชฎ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนา เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรม และมีประสิทธิภาพ^{๐*}

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การที่คนในชุมชนและสังคมโดยส่วนรวม ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง ได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตน ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น^{๐๑}

พระราชวรมนี (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่า การพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น^{๐๒}

สนธยา พลศรี กล่าวว่า เมื่อการพัฒนาถูกกำหนดความหมายจากหลายแหล่ง และหลายสาขาวิชา ทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการ แต่ลักษณะที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้^{๐๓}

๑) เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสุขภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น หรือให้มีความเหมาะสมอันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่

^{๐๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๓๒, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๓), หน้า ๓๔๕.

^{๐๐} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท , (กรุงเทพมหานคร : ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๒.

^{๐*} ทิตยา สุวรรณชฎ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๓๕๕.

^{๐๑} สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา , (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๗๙.

^{๐๒} พระราชวรมนี (ป.อ. ปยุตโต), ทางสายกลางของการศึกษาไทย , พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๖-๑๘.

^{๐๓} สนธยา พลศรี, กระบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๕-๖.

เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

๒) มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอน และอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนหนึ่งได้

๓) มีลักษณะเป็นพลวัต คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมาก หรือน้อยก็ได้

๔) เป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลง ใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า

๕) เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธี หรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

๖) เป็นปฏิบัติการ คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียงแนวคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

๗) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค วิธีการพัฒนาตนเอง และสิ่งต่าง ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามที่ไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์ แล้ว จะไม่ใช่การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะอื่นๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

๘) ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้ มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

๙) มีเกณฑ์ หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ ภาวการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็น การพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้ หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์ มาตรฐานในการชี้วัดในใด หนึ่ง โดย เฉพาะใด หนึ่งคุณภาพสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์ และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงที่เป ็ผลของการพัฒนา จึงมีความจำเป็น ต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้ เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด ้วยการพัฒนาใหม่ ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

นอกจากนี้ สหยา พลศรี ยังได้สรุปแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาไว้ดังนี้^{๑๙}

๑) แนวคิดแบบวิวัฒนาการ เป็ การนำการพัฒนาไป เพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ ของมนุษย์ ที่เคลื่อนย อกจากภาวะหนึ่งไปสู อีกภาวะหนึ่งที่สูงกว่า ทำให้ มนุษย์ มีความก้าวหน้า ในด้านต่าง ๆ มากขึ้น เช่น มีชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ ขึ้น ร่ำรวยมากขึ้น มีเหตุผลมากขึ้น มีความ แตกต่าง กันมากขึ้น เป็ นต้น การพัฒนาในแนวคิดนี้จึงมีความหมายไกล เคียงกับคำว่า ความสำเร็จ ความก้าวหน้ามาก

๒) แนวคิดแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็ แนวความคิดที่เกิดขึ้น ในคริสต์ ศตวรรษที่ ๒๐ เนื่องจากมีความเป็ กลางมากกว การพัฒนา ไม่ เกี่ยวข้องกับอดีตหรืออนาคต อันรุ่งโรจน์ แต่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ ทางสังคม เช่น การแบ่งชนชั้นทาง สังคม เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงอาจมีลักษณะเป็นการปฏิรูป คือ เฉพาะในโครงสร้างใดโครงสร้าง หนึ่ง และเป็ การปฏิบัติ คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทั้งหมดของสังคม

๓) แนวความคิดแบบเศรษฐศาสตร์ นิยมเศรษฐศาสตร์ นำการพัฒนาไปใช้ จำแนก ประเทศต่าง ๆ ตามเกณฑ์ ที่กำหนด เช่น รายได้ ประชาชาติ การรู้หนังสือ การมีงานทำ เป็ นต้น ออกเป็ ประเทศพัฒนาแล ประเทศกำลังพัฒนา และประเทศ อยพัฒนา การพัฒนาใน แนวความคิดนี้ จึงมีความหมายไกล เคียงกับคำว่า ความสำเร็จ ความเป็ อกุศลธรรม ความทันสมัย และ การเจริญเติบโตมาก

๔) แนวความคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม เป็ แนวความคิดที่เกิดจากรัฐบาล ของประเทศต่าง ๆ พยายามปรับปรุงแก้ไข ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปของการวางแผน ปฏิบัติการ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การสหกรณ์ การพัฒนาชนบท เป็ นต้น และเรียกรว้การนี้ว่า การพัฒนา

๕) แนวความคิดแบบความขัดแย้ง ทางสังคม เป็ แนวความคิดของการพัฒนา ประเทศโดยระบอบสังคมนิยม ที่นำทฤษฎีความขัดแย้ง มาใช้เป็ แนวทางในการ เปลี่ยนแปลง โครงสร้างและระบบสังคม โดยถือว่การนำระบอบสังคมนิยมมาใช้แทนระบบที่ใช้อยู่เดิมเป็ การพัฒนา

โฆสิต ปันเปี่ยมรัชฎ์ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่น่าจะส่งผลต่อคนส่วนใหญ่ ใน ๓ ลักษณะด้วยกัน คือ^{๒๐}

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘-๙.

^{๒๐} โฆสิต ปันเปี่ยมรัชฎ์, การพัฒนาประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

๑) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้า ซึ่งถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็เรียกว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจ ถ้าเป็นด้านสังคมก็เป็นเรื่องของความมีเหตุผล ตลอดจนระบบและกลไกซึ่งเอื้ออำนวยให้สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ และลดความขัดแย้งโดยสันติวิธี เรื่องความก้าวหน้านี้ได้กลายเป็นเรื่องที่ได้รับการเอาใจใส่กันมาก และมีคนส่วนหนึ่งเห็นว่า การพัฒนานั้น หมายถึง เรื่องของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งตามทัศนะของการพัฒนาโดยทั่วไปนั้น ควรหมายถึง เรื่องความก้าวหน้าทางสังคมด้วย ไม่เฉพาะแต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น

๒) การพัฒนา หมายถึง ความมั่นคง ถ้าในทางเศรษฐกิจเราต้องการให้ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่มั่นคงมีเสถียรภาพ ไม่มีปัญหาเงินเฟ้อ เงินฝืด ในทางสังคมก็เช่นกันเราต้องการเห็นความมั่นคงทางสังคม เป็นสังคมที่สงบสุข สังคมที่สามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้โดยปราศจากความรุนแรง ความมั่นคงจึงเป็นเรื่องใหญ่ และในการพัฒนายังต้องคิดถึงเรื่องนี้ด้วย

๓) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้าและความมั่นคง การพัฒนายังควร หมายถึง ความเป็นธรรม อีกด้วย โดยเฉพาะความเป็นธรรมในลักษณะที่ว่าประชาชนทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมได้เข้ามีส่วนร่วม และได้รับผลตอบแทนจากการที่มีส่วนในการพัฒนาตามควร ดังนั้น การพัฒนาที่เราต้องการจึงควรเป็นการพัฒนาในรูปแบบที่ช่วยสร้างความเป็นธรรมด้วย

จากความหมายทั้งหมดนี้ สามารถสรุป ได้ ☐ การพัฒนา คือ การสร้างสังคมที่เจริญก้าวหน้าขึ้น ☐ เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ☐ เปลี่ยนแปลงสถานการณ์ของสังคมจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งที่มีคุณค่าเพิ่มขึ้น และ ☐ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

๒.๒.๒ แนวคิดการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา

ในทางพระพุทธศาสนาได้ ☐ การพัฒนาทั้งในส่วนของสังคม และตัวมนุษย์ แต่ ☐ จะเน้นที่การพัฒนาคน เพราะเมื่อคนพัฒนาแล้ว ☐ ทั้งทางกาย และจิตใจ จะนำไปสู่ การพัฒนาชุมชน สังคม และ ☐ การพัฒนาที่ทำให้เกิดผลของการพัฒนาอย่างแท้จริง เป้าหมายของการพัฒนาคือการปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ ☐ ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากธรรมะที่พึ่งตนเองได้ และ ☐ ความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ซึ่ง ☐ เรื่องชี้ให้เห็นระดับการพัฒนาประการหนึ่งหลักธรรมใน

๖) เคารพสักการะบูชาเจดีย์ ของ วัชชีทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ ปล่อย หนี ห
 ธรรมิกพละที่เคยทำแก่ เจดีย์ เหล่านี้เสื่อมทรามไป

๗) จัดให้ ความ อารักขา คุณ ปกครอง ป อง กัน อัน ชอบ ธรรม แก่ พระ อรหันต์ ทั้ง หลาย
 ตั้งใจว่า ขอ พระ อรหันต์ ทั้ง หลาย ที่ยัง ไม่ ได้ มา พึง มา สู่ แว่น แคว น ที่ มา แล อยู่ ใน แว่น แคว นั้น
 ผาสุก

อุปทานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้า ได้ ตรัส แก่ เจ้า วัชชี ทั้งหลาย ผู้ ปกครอง รัฐ
 โดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐ คุณ รับ มา เมื่อ ชาว วัชชี ยัง ปฏิบัติ ตาม หลัก ธรรม นี้
 จะเอาชนะได้ การ รบ ไม่ ได้ นั้น นอกจาก จะ ใช้ การ เกลี้ย กล อม หรือ ทำ ให้ เกิด ความ แตก สามัคคี กัน
 ภายใน กลุ่ม ของ วัชชี จึง จะมี สิทธิ ชนะ จะ เห็น ได้ ว่า อุป ทานิย ธรรม ๗ ประการ นี้ มี สามัคคี ธรรม
 เป เป็น คุณ ธรรม ที่ คอย เกื้อ หนุน ให้ การ ปฏิบัติ ตาม นั้น เกิด เป เป็น ผล จริง จะ นั้น หลัก สามัคคี ธรรม
 ก็ เป็น ปัจจัย หนึ่ง ที่ ช่วย ให้ การ พัฒนา สังคม เป เป็น ไป ตาม แนว ทาง ที่ ชุมชน หรือ สังคม ตั้ง เป เป็น มา โดย เอา
ใจ ได้ แก่ ความ มี คุณภาพ ชีวิต ที่ดี

สมบูรณ สุข สำราญ ได้ กล่าว ว่า ว่า สาระ สำคัญ ของ ความคิด เกี่ยวกับการ พัฒนานั้น
 เนื่องมาจากปรัชญาพื้นฐานของพุทธศาสนาที่ปรารถนาชี้ทางหลุดพ้น จาก ความ ทุกข์ และ ชี้ ทาง สู่ สุข
 ความสุขให้ แก่ มนุษย์ ตาม หลัก คำ สอน นี้ พุทธ ศาสนิก ชน โดย เฉพาะ พระ สงฆ์ มี หน้าที่ ที่ ช่วย เหลือ
 เพื่อนมนุษย์ และ สัตว์ อื่นๆ ให้ พ้น จาก ความ ทุกข์ ทั้ง ทาง ด น ัตถุ และ จิตใจ ทั้ง ใน ป ัจจุบัน และ ใน
 อนาคต ดังนั้น การ ช่วย เหลือ ซึ่ง กัน และ กัน ให้ พ้น จาก สภาพ ความ ด ้อย พัฒนา ด ้วย การ ศึกษา
 ความสำคัญของการพัฒนา โดยการ ช่วย เหลือ กัน ทั้ง การ อบรม ใน ศาสน ธรรม และ ประสบ การ ณ ที่
 มีอิทธิพลสำคัญต่อการ ก่อ รูป แนว ความคิด เกี่ยวกับการ พัฒนา ของ พระ สงฆ์ คือ

ปัจจัย อ ัน การ ณ ได้ เสนอ แนว คิด บทบาท ของ พระ พุทธ ศาสนา ที่มี ต่อการ พัฒนา
 ประเทศไว้ ว่า ถ้า ปราศ จาก ศีล ธรรม เสีย แล การ พัฒนา ประเทศ ไม่ อาจ พัฒนา ไป ทำ นอง ใด ย อม
 จะ บกพร่อง และ ไม่ สมบูรณ์ โดย เฉพาะ อย ่ง ยิ่ง จะ พัฒนา ไป ใน ด น ป ัจจุบัน ซึ่ง จะ ผิด ผล สุด ถ้า ช่วย
 อาจจะพัฒนาไปทำนองที่จะเห็นความเจริญทางวัตถุซึ่งเป เป็น เรื่อง สำคัญ ยิ่ง กว่า เรื่อง ที่ สำคัญ แท้ ๆ
 คือ ความ เจริญ ใน ทาง ป ัญญา และ ใน ทาง ศีล ธรรม การ ขาด จาก ศีล ธรรม นั้น จะ ทำ ให้ โลก เสื่อม
 โทรม พระพุทธศาสนาจะ ช่วย เหลือ ใน การ พัฒนา ชาติ ได้ ดี นั้น ย อม อาศัย พระ ธรรม และ พระ สงฆ์

เป็[]นสื่อสำหรับสืบพระศาสนาและการที่พุทธศาสนาจะช[]วย[]ให้มีการพัฒนาชาติได้[]ดีจริง ๆ ก็คือ อาศัยหลักเกณฑ์[]ประการ ดังนี้^{๐๐}

๑) ความเชื่อในพุทธศาสนา ต[]องเป็[]นความเชื่อที่บริสุทธิ์ไม่[]เจือปนความเชื่อถือโชคลาภทางไสยศาสตร์ พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “คนโง่[]นั้นมัวแต่[]พิจารณาหว่านดาว” ฉะนั้น ในการที่จะทำ[]ให้[]มนุษยโลกมีความสมบูรณ์ ทั้ง[]ใน[]ด้านวัตถุและสติปัญญา ก็ควรจะพัฒนาศาสนาใหม่[]ให้[]เกิดความบริสุทธิ์

๒) ความเชื่อในพุทธศาสนา เป็[]นความเชื่อที่มีมูลฐาน ตั้งอยู่[]ในเหตุผลและวิชา ไม่[]ใช่[]ตั้งอยู่[]ในความเชื่อโดยมมาย่อยง[]เดียว หรืออวิชา พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “ท่านทั้งหลาย อย่าเพิ่งเชื่อสิ่งใดเพียงเพราะที่ใด[]ฟังตาม ๆ กันมา หรือ เพราะเคยเห็นเช[]นั้น ๆ ต[]อม[] ฯลฯ ท[]นั้นง[]เอาช[]อ[]ที่ใด[]เห็น[]ใด[]ฟัง[]ใด[]ก็[]อย่า[]ตรองดูต[]อ[]เหตุผลจนเกิดความชัดเจนแล้วจึงค่อยเชื่อ

๓) การที่จะนำเอาคำสอนของพุทธศาสนามาประยุกต์ กับสภาพปัจจุบัน ซึ่งลักษณะของสังคมได้[]มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ จึงจำเป็[]น[]ต้อง[]มีการเปลี่ยนแปลง วิธีการประยุกต์พระธรรม ซึ่งเป็[]น[]อมตะอยู่แล้ว มาใช้กับสภาพปัจจุบัน ซึ่งจะต[]อง[]มี[]การศึกษาและวิจัยอย่าง[]ถี่[]ถ้วน[]

๔) การพัฒนานั้น จำเป็[]น[]ที่จะต[]อง[]ใช้[]ทางโลกและทางธรรม เพราะฉะนั้น ทางฝ[]าย[]พระสงฆ์ ก็ดี ทางฝ[]าย[]ป[]น[]เมืองก็ดี ต[]อง[]รวมมือกันอย[]่าง[]มาก มีหลายกรณีที่ฝ[]าย[]ป[]น[]เมืองเพิกเฉยต่อความสำคัญของวัดในชนบทและในเมืองและเพิกเฉยต่อความสำคัญของการเป็[]น[]ผู้นำ[]ของพระสงฆ์ในหมู่บ้าน ถ้าความร[]วมมือทั้งฝ[]าย[]สงฆ์ และฝ[]าย[]ฆราวาสดำเนินไปด[]้วย[]ดี ก็จะเป็นประโยชน์ทั้ง ๒ เปลี่ยนแปลงเช[]น[]กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพชีวิตนั้นมีความสำคัญกับทุกคน ถ้าทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีก็จะทำ[]ให้[]อยู่[]ร[]วม[]กัน[]ในสังคมอย[]่าง[]มีความสุข

สรุปได้ว่า หลักธรรมทางพ ระพุทธศาสนาได้[]กล่าวถึง เช่น ภาวนา ๔ อปริหานิยธรรม ๗ เป็นต้น ล้วนเป็[]น[] การพัฒนาทั้งในส[]ถ[]น[]ของสังคม และตัวมนุษย์ แต่จะเน[]น[]หนัก[]การพัฒนาคน เพราะเมื่อคนพัฒนาแล[]ะ[]ก็[]ทั้งทางด[]น[]ร่างกาย และจิตใจ จะนำไปสู่[] การพัฒนาชุมชน สังคม และเป็[]น[]การพัฒนาที่[]ทำ[]ให้[]เกิดผลของการพัฒนาอย[]่าง[]แท้จริง

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

๒.๓.๑ ความหมายของคุณภาพชีวิต

^{๐๐} ้วย อังภากรณ์, ศาสนธรรมกับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๓๐), หน้า ๖๑-๖๕.

จากการตรวจสอบเอกสารปรากฏว่า มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับ คุณภาพชีวิต ไว้หลายท่าน ดังนี้

เกษม จันทรแก้ว ให้ความหมายว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพทางการศึกษา อนามัย เศรษฐกิจ ตามลักษณะสิ่งแวดล้อมทางชีวกายภาพ เชื้อชาติ วัฒนธรรมและวิธีการเลี้ยงดู ตามความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์แล้ว คุณภาพชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับความพอใจของคน ๆ นั้น ซึ่งความเป็นจริงอาจมีข้อแตกต่างกันไประหว่างคนหนึ่งกับอีกคนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปรียบเทียบระหว่างคนสองคน เพราะมีลักษณะสิ่งแวดล้อมทางชีวกายภาพที่ต่างกัน เชื้อชาติต่างกัน วัฒนธรรมต่างกัน และวิธีการเลี้ยงดูต่างกัน คุณภาพชีวิตมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอย่างมาก ถ้าสิ่งแวดล้อมดีก็มีส่วนส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีได้ด้วย เพราะสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญในการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นปัจจัยสี่ซึ่งมนุษย์ทุก ๆ คนมีความต้องการเป็นขั้นพื้นฐาน คุณภาพชีวิตของมนุษย์ย่อมมีความแตกต่างกัน แต่มีได้เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่ากลุ่มใดมีคุณภาพชีวิตเลวได้หรือเปรียบเทียบได้ ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงได้กำหนดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ ให้เน้นแก้ไขความยากจนของประเทศไทยที่มีอยู่ทั่วประเทศ ประมาณ ๑๐ ล้านคน โดยการดำเนินการให้บุคคลเหล่านี้ได้พึงมีพึงได้ปัจจัยสี่เป็นอย่างน้อยก็จะเป็นการยอมรับว่ามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกว่าที่ว่าเป็นมาได้^{๐*}

กุหลาบ รัตนสังธรรม และคณะ ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้แนวกว้าง ซึ่งดูเหมือนจะพยายามให้ความหมายของคุณภาพชีวิตให้สมบูรณ์และครอบคลุมให้มากที่สุด ดังนี้ คุณภาพชีวิต หมายถึง สภาพเป็นอยู่ของบุคคลทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม ความคิด และจิตใจ ซึ่งรวมเอาทุกด้านของชีวิตไว้หมด ซึ่งชีวิตบุคคลสามารถดำรงอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม โดยสามารถแสดงมิติต่าง ๆ ของคุณภาพชีวิตไว้ ดังนี้ คือ คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย หมายถึง อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย พลังงานการออกกำลังกาย สิ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัวและการประกอบอาชีพ โดยคุณภาพชีวิตด้านอารมณ์ หมายถึง การพักผ่อนหย่อนใจที่มีคุณภาพ ประโยชน์ ความนิยมชมชอบในศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น ความอบรมในครอบครัวและในชุมชน ความรักและความเป็นเจ้าของที่มีต่อหมู่คณะ คุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง ภาวะแวดล้อมที่บริสุทธิ์ สะอาดและเป็นระเบียบ ปราศจากมลภาวะในดิน น้ำ อากาศ และเสียง มีทรัพยากรที่จำเป็นแก่การดำรงชีพ และการคมนาคมที่สะดวก คุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม หมายถึง โอกาสในการศึกษา และการประกอบอาชีพที่เท่าเทียมกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ความปลอดภัยในชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน การปกครองที่ให้สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค ความเป็นธรรม

^{๐*} เกשמ จันทรแก้ว, วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่๕, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๓.

องค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้สรุปความคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตไว้ว่า คุณภาพชีวิตเป็นความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจองค์ประกอบต่าง ๆ ของชีวิตที่มีสื่อนำคัญมากที่สุดของบุคคล^{๐๐}

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวว่าคุณภาพชีวิต แปลว่า ลักษณะของชีวิตที่มีคุณภาพ หรือคุณสมบัติของชีวิตที่ดี หรือสิ่งที่ทำให้ ชีวิตมีคุณภาพ หมายถึง องค์ประกอบและลักษณะต่าง ๆ ที่แสดงถึงสภาพของชีวิตที่ดำรงอยู่ ด้ยดี เป็ นสื่อนำที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน สังคมและธรรมชาติมีความปรองมอด และสามารถที่จะพัฒนาตัวเองให้ จริยงามสุข ความสันติสุข และอิสรภาพสมบูรณ์^{๐๐}

กรมพัฒนาชุมชน ได้ให้ความหมายของคำว่า คุณภาพชีวิตไว้ว่า การดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็น พื้นฐานที่ได้ กำหนดไว้ในสังคมหนึ่ง ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ นั่นคือ การที่จะกล าวว่า ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ ก็ต่อเมื่อประชาชนในครอบครัว หรือชุมชนนั้นมีชีวิตความเป็นอยู่ ปรองมอด ความจำเป็น พื้นฐานครบถ้วนทุกประการซึ่งเกณฑ์ความจำเป็น พื้นฐานที่กำหนดไว้นั้นสามารถแปรเปลี่ยนไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในขณะนั้นๆ^{๐๐}

รอมมี และ บราวน์ (Rommey and Brown) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตไว้ว่า คุณภาพชีวิต เป็ นแนวคิดที่อยากจะนิยามให้ เป็ นที่ยอมรับเป็ นสากลด้วยมีเหตุผลต่าง ๆ ดังนี้^{๐๐}

ประการแรก เป็ นกระบวนการทางจิตที่ใจที่สามารถบรรยายตีความ โดยผ่านตัวกรองดักความคิด และภาษาที่แตกต ่างกัน ความคลาดเคลื่อนจากการมองที่หลากหลาย เกิดจากประสบการณ์ พื้นฐานความรู้ ประเด็นการนำเสนอและข้อเท็จจริงต่าง ๆ

^{๐๐} องค์การยูเนสโก (UNESCO) อ้างใน Koffka, K., **Encyclopedia of the Social Science**, (New York : The Macmillan Company, 1978), p. 89.

^{๐๐} พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน : พุทธศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๑.

^{๐๐} กรมพัฒนาชุมชน, การพัฒนาหมู่บ้านอีสานเขียวแบบผสมผสาน สนับสนุนโครงการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามโครงการนำพระทัยจากในหลวง, พฤษภาคม ๒๕๓๕, (อัตสำเนา).

^{๐๐} Rommey and Brown อ้างใน อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ, การพัฒนาเครื่องมือชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๓๙), หน้า ๕๗-๕๘.

ประการที่สอง แนวความคิดในเรื่องคุณภาพชีวิตขึ้นอยู่กับคุณค่าที่แฝงอยู่อย่างมาก นักวิจัยต้องกำหนดกรอบความหมายให้ชัดเจน เพื่อให้สามารถประเมินผลได้ กระบวนการและผลต่องานที่ถือว่าคุณภาพชีวิตที่ “ดีกวา” นั้นย่อมประกอบด้วยการยอมรับและกำหนดคุณค่า โดยบุคคลในสังคมเดียวกันซึ่งมักพบว่าปะปนกันชั้นกลางของสังคมนั้น

ประการที่สาม ความคิดที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในความเจริญของงานและพัฒนาการของมนุษย์ การมีอายุยืนยาวนาน กระบวนการทางจิต ใจที่ปลอดโปร่งภายใต้อิทธิพลขององค์ประกอบต่างๆ รวมทั้งค่านิยมที่ยึดถือซึ่งหากนิยามเป็นแบบเดียวกันก็หมายความว่าทุกคน โดยไม่มีการคำนึงถึงความแตกต่าง ทางด้านอายุ ชนชั้นทางสังคม การศึกษา ล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งต่างๆ คล้ายคลึงกัน ซึ่งคงยากที่จะยอมรับจุดนี้ได้

เฟรดเดอร์ (Frader) ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ว่าคำว่า “คุณภาพชีวิต” (quality of life) ตามรูปศัพท์แปลว่าภาวะแห่งความดี (state of goodness) หรือความปรากฏของความดี เรามักพูดว่า “ของนี้คุณภาพดี” ของนั้นคุณภาพเลว ของนั้นคุณภาพสูง ของนั้นคุณภาพต่ำ เมื่อเราพูดถึงคุณภาพชีวิต ก็หมายถึงลักษณะดีเลวของชีวิต^{๐๐}

พระราชวรมุนี ได้กล่าวสรุปแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตไว้ว่าคุณภาพชีวิตหรือชีวิตที่มีคุณภาพ หรือการมีชีวิตที่ดีในสมัยกรีกสามารถสรุปได้ว่าเป็นชีวิตที่ดีนั้น ขึ้นอยู่กับตัวมนุษย์เอง ภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคมเท่านั้น การมีชีวิตที่ดีตามแนวคิด ปรัชญาของศาสนาต่าง ๆ เช่น ศาสนาพุทธ กล่าวถึงชีวิตที่ดีว่าชีวิตที่ดีของบุคคลต้องสอดคล้องกับสภาพสังคมที่ดี ทำตัวเองให้รักตัวเอง และรักผู้อื่นด้วยทางศาสนาคริสต์ได้กล่าวถึงชีวิตที่ดีว่า การดำเนินชีวิตที่ดีนั้นคือ ชีวิตที่มีความรักอันเสียสละ ซึ่งความรักนั้นแบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ ความรักต่อพระเจ้า และความรักต่อเพื่อนมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีความรักดังกล่าวแล้วชีวิตก็จะมีความสุข และแนวคิดปรัชญาชีวิตที่ดีในศาสนาอิสลามกล่าวว่าชีวิตที่ดีนั้นขึ้นอยู่กับตัวมนุษย์นั่นเอง ต้องประกอบไปด้วย ๓ ด้าน คือ ด้านความศรัทธา ด้านความรู้ และด้านการกระทำในสิ่งที่ดีงาม ถูกต้องตามคำสอนของศาสนาอิสลาม แล้วมนุษย์จะมีชีวิตที่ดี^{๐๑}

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ว่าคุณภาพชีวิต หมายถึง การดำรงชีวิตของมนุษย์ ในระดับที่

^{๐๐} Frader อ้างใน สนั่น ราชทิพย์, “แนวทางเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนนทบุรี”, หน้า ๔๗.

^{๐๑} พระราชวรมุนี อ้างใน สนั่น ราชทิพย์, “แนวทางเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑), หน้า ๔๖.

เหมาะสมตามความจำเป็น ^{๐๘}พื้นฐานในสังคมหนึ่งๆ ในห้วงเวลาหนึ่งๆ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นด้านร่างกาย อารมณ์ ^{๐๙}สังคม ความคิด และจิตใจ

สมจิตต์ สุพรรณทัศน์ และ นิภา มนูญปิจุ กล่าวถึง สิ่งบ่งชี้คุณภาพชีวิต มีดังนี้^{๐๙}

- ๑) สิ่งชี้บอกคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย เช่น
 - อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย
 - สุขภาพอนามัย
 - สิ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัว
 - สิ่งอำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพ
 - ภาวะแวดล้อมที่ปราศจากมลภาวะในดิน น้ำ อากาศ เสียง
 - ช่วงมีทรัพยากรที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต เช่นรายได้ ฯลฯ
 - มีการคมนาคมที่สะดวก
 - มีโอกาสได้รับการศึกษา และการประกอบอาชีพเท่าเทียมกัน
 - มีความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน ฯลฯ
- ๒) สิ่งชี้บอกคุณภาพชีวิต ด้านอารมณ์
 - การพักผ่อนหย่อนใจที่มีประโยชน์
 - การแสดงออกทางอารมณ์อันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ ีภายในครอบครัว และชุมชน
 - ความรักในหมู่คณะ ฯลฯ
- ๓) สิ่งชี้บอก คุณภาพชีวิตด้านความคิด จิตใจ เช่น
 - ความมีระเบียบวินัย
 - ค่านิยมทางวัฒนธรรม
 - มีความรู้ สติปัญญา ความสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาทั้งในระดับ บุคคล ครอบครัว และชุมชน
 - การสร้างความสำเร็จ และการมีเป้าหมายในชีวิตที่เหมาะสม
 - มีความซื่อสัตย์ สุจริต
 - มีความเอื้ออารีต่อกัน
 - มีความกตัญญู เสียสละ และจงรักภักดี
 - ละเว้นอบายมุข

^{๐๘} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔), (กรุงเทพมหานคร : เม็ตทราพรินต์ติ้ง, ๒๕๔๓), หน้า ๕.

^{๐๙} สมจิตต์ สุพรรณทัศน์ และนิภา ม นูญปิจุ, การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๗.

ทวิรัสมิ ธนาคม ได้อธิบายถึงองค์ประกอบ หรือลักษณะของการมีคุณภาพชีวิต ตลอดจนลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตไว้ดังนี้^{๑๑}

๑) มีอาหารที่มีคุณค่า มีกินและกินเป็น “การมีกิน” อย่างดี คือมีอาหารหลักทั้ง ๕ หมู่สำหรับบริโภคในแต่ละวัน “กินเป็น” หมายความว่าต้องรู้จักเลือกในสิ่งที่จะบริโภคเข้าไปเพื่อให้ร่างกายสามารถนำมาใช้ในการสร้างและซ่อมแซมร่างกาย ปองกัน และต้านทานโรค ช่วยให้ระบบต่างๆ ในร่างกายทำงานได้ปกติ และให้พลังงาน

๒) มีที่อยู่อาศัยและที่ทำงานที่สะดวกสบาย ที่อยู่อาศัยไม่แออัดเล็กหรือใหญ่ ว่างสบายหรือสวยงาม ต้องสามารถใช้เป็นที่คุ้มกันภัยอันตรายจากธรรมชาติ และจากคนร้ายได้ เป็นที่คลายเครียด พักผ่อนหย่อนใจได้

๓) มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว การที่ครอบครัวจะอยู่ได้อย่างมั่นคงอย่างมีความสุข เชื่อมกันและกัน การให้อภัยและความรับผิดชอบ ฯลฯ ในครอบครัว พ่อแม่ต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บุตรจะเรียนรู้ได้ทุกอย่าง อะไรผิด อะไรเป็นคุณค่าของชีวิต

๔) มีสุขภาพดี มีพลานามัย องค์กรอนามัยโลกได้ให้นิยาม คำว่า “สุขภาพดี” ไว้ว่า สุขภาพ คือ สวัสดิการทางกาย อารมณ์ ปัญญา และสังคม ผู้มีสุขภาพสมบูรณ์ดี ย่อมช่วยให้ สวัสดิการส่วนรวมดีขึ้น

๕) มีการศึกษา มีโอกาสที่จะเรียนรู้ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะได้ รับการศึกษาหลัก คือ อ่านออก เขียนได้ ทำเลขได้ ซึ่งแปลว่าเครื่องมือที่ช่วยให้สามารถได้ การศึกษา และเรียนรู้ เรื่องอื่นๆ ต่อไป

๖) เป็นผู้ผลิตและบริโภคเป็น เราทุกคนเป็นผู้บริโภค คือ กิน เสพ ใช้ สิ่งต่างๆ ทั้งหลาย เพื่อสนองความ ต้องการของร่างกาย การฉลาดบริโภค คือ การบริโภคอย่างพอดี เพราะถ้ามากเกินไปหรือน้อยไปก็จะเกิดปัญหาได้ ในการเป็นผู้ผลิตที่ดีหรือผู้ผลิตเป็นนั้น จะต้องไม่ผลิตสิ่งที่เบียดเบียนผู้อื่น

๗) มีอาชีพสุจริต งานเป็น เครื่องมือทำมาหากินได้ นั่น หากไม่ผิดทางโลกและทางธรรม ย่อมเป็นงานสุจริต งานสุจริตย่อมไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนให้ผู้อื่น

๘) มีคุณธรรมและจริยธรรม คุณธรรม คือ สภาพคุณงามความดี และจริยธรรม คือ ควรยึดคุณธรรมและนำมาปฏิบัติ

^{๑๑} ทวิรัสมิ ธนาคม, ถึงจะยากก็ต้องทำ, (กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๓๓),

๙) รู้จักหาความรู้แก้ปัญหา และถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่น ปัญหาคือเรื่องหรือสิ่งที่ต้องแก้ไขก่อนที่จะแก้ปัญหา ต้องพยายามหาสาเหตุของปัญหา เพื่อจะได้แก้ไขที่ต้นเหตุ เมื่อเกิดปัญหามักจะมีทุกข์ตามมา ความทุกข์จะหนักหรือเบาขึ้นอยู่กับมุมมองทุกข์นั้น

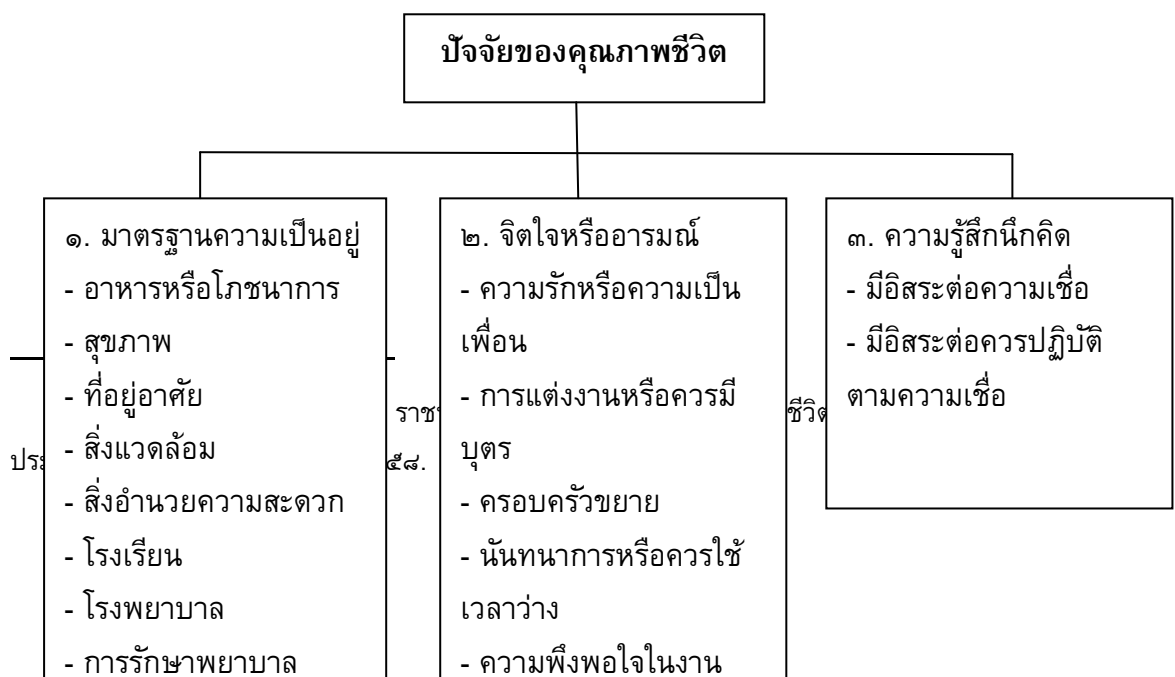
๑๐) รู้จักตัดสินใจ การตัดสินใจมีความสำคัญมากสำหรับประชาชนที่อยู่ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย การตัดสินใจต้องเริ่มด้วยความรู้คือรู้ก่อนอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ เมื่อทำแล้วจะเกิดอะไรตามมา นอกจากความรู้แล้วยังต้องใช้ประสบการณ์จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วมาเตือนหรือแก่ผู้อื่น มาใช้ปัญญาในการตัดสินใจ จะได้ไม่ผิดพลาด หรือมีความผิดพลาดน้อยที่สุด

๑๑) ผู้มิตรและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ทุกคนจำเป็นต้องมีกัลยาณมิตร เพื่อนผู้หวังดีคอยตักเตือนให้ทำดี การคบหากับคนอื่นนั้นเราจะต้องดูดีเสมอว่ามนุษย์แต่ละคนแตกต่างกัน เพราะได้รับการเลี้ยงดูมาต่างกัน อยู่ในสิ่งแวดล้อมต่างกัน

๑๒) ขวนขวายทำกิจที่มีประโยชน์ ทุกคนควรมีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นและแก่ส่วนรวม การทำประโยชน์อาจทำได้หลายอย่างจะทำโดยปริยายหรือวาทาก็ได้

๑๓) มีเวลาว่างและใช้เวลาว่างพัฒนาตนเอง การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ นับว่าเป็นการทำให้เวลาที่มีคุณค่าแก่ตนเอง เช่น การอ่านหนังสือ การทำงานอดิเรก การออกกำลังกาย ในโลกของเรามีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นเสมอ การติดตามความก้าวหน้าต่าง ๆ ช่วยป้องกันไม่ให้เราอยู่หลังและเสียประโยชน์ การพัฒนาตนเองนั้นสำคัญยิ่งกว่าพัฒนาคนอื่น ควรจะหมั่นถามตนเองว่าเราทำตัวของเราให้ดีกว่าที่เราเคยเป็นอยู่หรือไม่

คอนโด (Kondo) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตว่า ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านร่างกาย จิตใจหรืออารมณ์ และความรู้สึก^{๑๐} ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

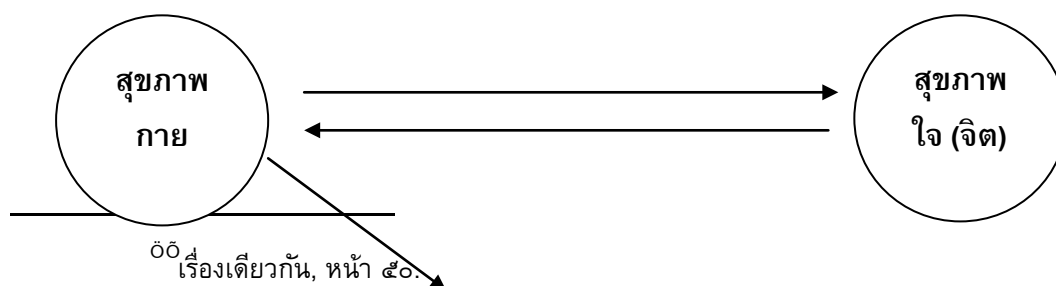
ชาร์มา (Sharma) ได้แบ่งองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๐๐

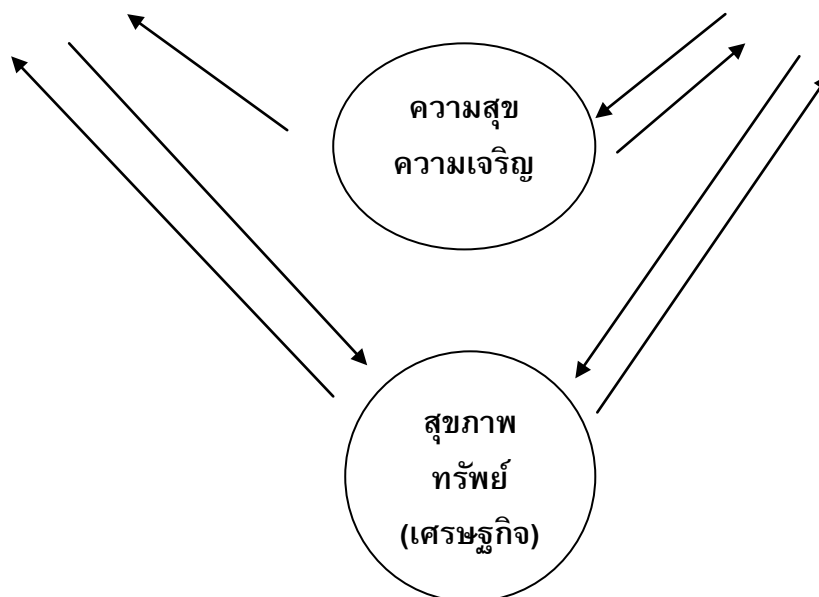
๑) องค์ประกอบทางกายภาพโดยพิจารณาทั้งทางด้าน ปริมาณและคุณภาพ อันมีปัจจัยด้านอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม

๒) องค์ประกอบทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ทั้งที่เป ปริมาณและคุณภาพ อันมีปัจจัยทางด้าน การศึกษา รายได้ เพื่อบน การมีงานทำ การบริหารทางด การแพทย์ และ สาธารณสุข สภาพแวดล้อมในการทำงาน

ณ ลินพัฒน์ ได้อธิบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญของชีวิต ๓ ประการ ดังภาพวงจรการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Life Quality Development Cycle) ๐๐

ณ ลินพัฒน์, การพัฒนาคุณภาพชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา, ๒๕๔๑), หน้า ๓๙.

แผนภาพที่ ๒.๒ วงจรการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Life Quality Development Cycle)

๑) สุขภาพกาย หมายถึง การมีร่างกายแข็งแรง มีพละนาสัยที่สมบูรณ์ และไม่ มีโรคภัยเบียดเบียน โดยไม่จำเป็นต้องไปหาหมอบริการ หรือผู้มีพลังกายมหาศาล

๒) สุขภาพใจ (จิต) หมายถึง มีจิตใจที่แจ่มใส มั่นคง แข็งแรง มีสติสัมปชัญญะ มีสมาธิ และปัญญา โดยไม่จำเป็นต้องเชี่ยวชาญในเรื่องสมาธิ และวิปัสสนากัมมัฏฐาน

๓) สุขภาพทรัพย์ (เศรษฐกิจ) หมายถึง มีเงินมีทอง และทรัพย์สมบัติพอประมาณ สามารถดำรงชีพได้อย่างราบรื่น สบายๆ มีกิน มีใช้ โดยไม่มีความเดือดร้อนเรื่องการเงิน ไม่จำเป็นต้องร่ำรวย หรือเป่เศรษฐกิจทั้งสุขภาพกาย สุขภาพใจ (จิต) และสุขภาพทรัพย์ (เศรษฐกิจ) ล้วนเป็นสิ่งที่สำคัญมาก และเป่สิ่งที่จำเป็นที่จะทำให้ชีวิตของคนเราดำเนินไปดี ย่อมมีอุปสรรคอยู่ ซึ่งในการดำเนินชีวิตจะให้ความสุขและความเจริญนั้น

(๑) จะต้องมีพรหมทั้ง ๓ อย่าง คือ สุขภาพกาย สุขภาพใจ (จิต) และสุขภาพทรัพย์ (เศรษฐกิจ) ตลอดทุกช่วงเวลา

(๒) แต่ละตัวอยู่ในระดับที่ดี มีความเหมาะสม และมีความสมดุลภายในตัวของมันเองซึ่งอาจแตกต่างกันตามวัน ตามสภาพการณ์หรือตามช่วงเวลาของชีวิต

(๓) การรู้จักการปรับสมดุลของทั้ง ๓ อย่าง ให้มีความเหมาะสม และอยู่ในสภาพที่สมดุลอยู่เสมอ ถือเป่สิ่งที่จำเป็นและเป่ศิลปะในการดำเนินชีวิตโดยตรง

องค์การยูเนสโก UNESCO ได้กำหนดองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตไว้เป็นหมวดหมู่ดังนี้^{๑๙}

๑) มาตรฐานการครองชีพ

(๑) รายได้ต่อบุคคล หมายถึง รายได้เฉลี่ยของประชากรต่อคนต่อปี โดยคิดจากผลรวมของผลผลิตประชาชาติทั้งหมดภายใน ๑ ปี ต่อจำนวนประชากร ถ้าผลลัพธ์มีค่าสูงแสดงว่าประเทศนั้นมีการกินดีอยู่ดี เศรษฐกิจของประเทศดี

(๒) สุขภาพ เป็นปัจจัยที่แสดงถึงคุณภาพชีวิต เพราะถ้าบุคคลมีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง มีโอกาสทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสำเร็จสูง ก่อให้เกิดความก้าวหน้าในชีวิต ทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

(๓) ที่อยู่อาศัย มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม วัสดุที่นำมาก่อสร้างมีความถาวร มีคุณภาพ

(๔) การศึกษา เป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีวิตและช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น รู้จักการแก้ปัญหา ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ระดับการศึกษาภาคบังคับ ประเทศที่พัฒนาแล้วจัดการศึกษาภาคบังคับ ๑๒ ปี สำหรับประเทศไทยได้ปฏิรูปการศึกษภาคบังคับปรับเปลี่ยนจาก ๖ ปี เป็น ๑๒ ปี

(๕) การสังคมสงเคราะห์ เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต ประเทศพัฒนาแล้วจะจัดให้มีการประกันสังคมให้บริการแก่คนที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ สำหรับประเทศที่ด้อยพัฒนาไม่สามารถจัดการด้านสังคมสงเคราะห์ให้ประชากรได้อย่างทั่วถึง ประชากรต้องช่วยเหลือตนเอง

๒) การเปลี่ยนแปลงประชากร

(๑) ขนาดของประชากรจะต้องมีความสมดุลกับทรัพยากร ถ้าประชากรมาก ทรัพยากรน้อย ไม่เพียงพอในการดำรงชีวิต จะก่อให้เกิดความยากจน ขาดแคลน คุณภาพชีวิตต่ำลง

(๒) อัตราการเติบโตประชากร ถ้าอัตราการเติบโตของประชากรสูง จะเกิดผลกระทบต่อการครอบครัวยุคในเศรษฐกิจและสังคม

(๓) อัตราการเกิดและการตาย ซึ่งจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงประชากร ส่งผลต่อการครอบครัวยุค สังคม และเป็นภาระที่ต้องรับเลี้ยงดู และอบรมสั่งสอน

(๔) โครงสร้างอายุประชากร ประชากรแต่ละกลุ่มอายุ เช่น กลุ่มวัยเด็ก วัยแรงงาน วัยชรา ต้องมีความสมดุล

^{๑๙} UNESCO, "Indicator of Environmental Quality of Life", **Research and Papers in Social Science**, (Paris : UNESCO, 1978), p. 89.

๓) ระบบสังคมและวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์รูปแบบ การปกครอง กฎหมาย แนวปฏิบัติอันเกิดจากความเชื่อความศรัทธา ที่เรียกว่าวัฒนธรรม ระบบสังคม และวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญของคุณภาพชีวิต ดังนี้

(๑) ระบบสังคม แบ่งเป็นระบบเปิดและระบบปิด ระบบเปิดเป็นสังคม ประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ประชากรเปลี่ยนแปลงสถานภาพความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น ระบบปิดมีลักษณะสังคมนิยม มีการแบ่งชนชั้น ประชากรไม่มีโอกาสเปลี่ยนแปลงฐานะของตนเองซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิต

(๒) ค่านิยมทางศาสนา เป็นความเชื่อและศรัทธาซึ่งเป็นผลต่อคุณภาพชีวิต เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการคุมกำเนิดของบางศาสนา เชื่อว่าเป็นบาปจึงทำให้มีลูกมาก เป็นต้น

(๓) ความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตของคนย่อมเกี่ยวข้องกับศาสนา ค่านิยมของวัฒนธรรม

(๔) ค่านิยมทางวัฒนธรรม จะกำหนดลักษณะของการดำรงชีวิต อาหาร ที่อยู่ อาศัย ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในสังคม

(๕) ระบบการปกครอง

๔) กระบวนการพัฒนา เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น มุ่งเน้นคุณภาพชีวิตของคนให้ดีขึ้น ประกอบด้วย ลำดับความสำคัญของการพัฒนาประสิทธิภาพและความสามารถของบุคคล การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม การพัฒนาการค้า

๕) ทรัพยากร หมายถึง ทรัพยากรมนุษย์ และทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติ การมีทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์ ประชากรมีคุณภาพจะส่งผลให้การดำรงชีวิตมีคุณภาพ ประกอบด้วย

(๑) บุคคล หมายถึง ประชากรที่มีสุขภาพดี มีความรู้ความสามารถ มีระเบียบวินัย สามารถสร้างสังคมให้เจริญก้าวหน้าพัฒนาประเทศอย่างรวดเร็ว

(๒) อาหาร เป็นทรัพยากรที่มุ่งชี้คุณภาพ ทำให้สุขภาพแข็งแรง สมบูรณ์

(๓) ธรรมชาติ หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำมัน แร่ธาตุต่าง ๆ

(๔) การพัฒนาการค้า

(๕) เงินทุน เป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต

๖) สิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย อากาศ น้ำ ดิน ป่าไม้ ความสวยงามทางธรรมชาติ องค์ประกอบทั้ง ๖ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชากรทั้งสิ้น

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้เสนอมุมมองของคุณภาพชีวิตทางพระพุทธศาสนา ว่า เป็นองค์รวมขององค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งจำแนกได้ ๒ ประเภทคือ รูปกับนาม หรือเรียกง่าย ๆ ว่ากายกับใจ ชีวิตจะเรียกได้ ว่ามีคุณภาพอยู่ ทั้ง ทั้ง จริงก็ ดี เมื่อ ส อน ประกอบ ทุก ส อน มี คุณภาพ

(๒) มีวิจารณ์ญาณ พิจารณา เหตุป จัป รุ จักคิด รุ จกเก ปญหา ดำเน นชีวิต ด้วยปญญา มีกุศลวิธีที่จะแก้ไขได้ทุกขใด

(๓) มีจิตใจที่พัฒนา กอปรด ุยคุณธรรมและจริยธรรม เชื่อมั่นในการทำ ความดี ประพฤติตามสุจริตทั้งกาย วาจา และใจ มั่นใจในคุณค่างานชีวิตของตน

(๔) สุขภาพจิตดี มีความมั่นคง านจิตใจ มีเจตคติที่ดีต องงาน จิตใจปลอด โปร่ง เบิกบานองิสเปในสุข มองโลกและชีวิตตามความเป็จริง

๓) คุณภาพชีวิตระดับเอื้อโอกาส หรือระดับอุภัยัตถะ

(๑) มีความปลอดภัยทั้งกายและใจ เช่น ปราศจากโจรผู้ร้ายและอบายมุข

(๒) อยู่ในสังคมที่มีสวัสดิการและบริการดี อำนาจสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และไม่ตรีสังเคราะห์

(๓) อยู่ในสังคมที่อำนวยความสะดวกในการทำงานที่ตนถนัด โอกาสในการเรียนรู้และเข้าถึงวิทยาการต ังๆ ในโอกาสในการมีส ันธ รมในสังคม ในชุมชนและในทางการเมือง และโอกาสในการได้ ึบความเป็ธรรมในทางเศรษฐกิจ

(๔) อยู่ในสังคมที่มีระเบียบวินัย มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และกฎหมายที่เป็ธรรม และเอื้อต่อการพัฒนาชีวิตสังคม

(๕) มีธรรมชาติแวดล้อม ที่เกื้อกูล รื่นรมย์ สวยงาม ดิน น้ำ อากาศบริสุทธิ์ ไร้มลพิษ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่ ชาติ ได้กำหนด องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตไว้ดังนี้

๑) คุณภาพชีวิตดานร่างกายคือ อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย พลังงาน การออมทรัพย์ ึ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัวและในการประกอบอาชีพ

๒) คุณภาพชีวิตดานอารมณ์คือ การพักผ่อนหย่อนใจที่มีคุณมีประโยชน์ ความนิยมชมชอบในศิลปวัฒนธรรมท ้องถิ่น ความสัมพันธ์ ที่อบอุ่นในครอบครัวและในชุมชน ความรักและความเป็เจ้าของที่มีต่อหมู่คณะ

๓) คุณภาพชีวิตดานสังคม แบ่งออกเป็น ๒ ประการ คือ

(๑) ประการแรก ได้ แก่ สิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์กายภาพ อันประกอบด้วย สภาพแวดล้อมที่บริสุทธิ์สะอาดและเป็ ระเบียบ ปราศจากมลภาวะในดิน น้ำ อากาศ และเสียง มีทรัพยากรที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต และการคมนาคมที่สะดวก

(๒) ประการที่ ๒ ได้ แก่สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม คือ โอกาสในการศึกษา และการประกอบอาชีพที่เท เทียมกัน การมีส วนร วมในกิจกรรมสาธารณะ ความปลอดภัยในชีวิตร่างกาย และทรัพย์สิน การปกครองที่ให สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค ความเป็ นธรรม ด้านรายได้และทางสังคม ความร วมมือร วมใจในชุมชน ความเป็ นระเบียบวินัย มีความเห็นอกเห็นใจกันและกัน และมีค านิยมที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางศาสนา

๔) คุณภาพชีวิตด านความคิด คือ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโลก ชีวิตและชุมชน การศึกษาวิชาอาชีพ ความสามารถในการป ้องกันแกไขปัญหาต ามใจ ของตัวเอง ครอบครัวและชุมชน การเป็ นที่ยอมรับของชุมชน การสร ้างความสำเร็จโดยตนเอง การยอมรับตัวเอง การมีเป้าหมายในชีวิตที่เหมาะสม

๕) คุณภาพชีวิตด านจิตใจ คือ การมีคุณธรรมในส วนตัว และในสังคม เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต เมตตากรุณา ข อยุ่หลือเกื้อกูล กตัญ ูตเวที ความจงรักภักดีต่อชาติ ความศรัทธาในศาสนา ความเสียสละ และการละเว ้นจากอบายมุข

ฟลางกัน (Flangan) กล่าวถึงองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตว่า เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งจำแนกได้ ๕ องค์ประกอบ ดังนี้^{๑๐}

๑) มีความสุขสบายทางด้านร่างกายและวัตถุ ทางด้านร่างกาย ได้แก่ การมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ทางด้านวัตถุ ได้แก่ มีบ้านที่น่าอยู่ มีอาหารที่ดี มีเครื่องอำนวยความสะดวก

๒) มีสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น เช่น ความสัมพันธ์กับคู่สมรส บิดา มารดา ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง และบุคคลอื่น นอกจากนี้การมีบุตร และการเลี้ยงดูบุตร ก็ถือเป็นความสัมพันธ์ด้านนี้ด้วย

๓) การมีกิจกรรมในสังคมและชุมชน การได้มีโอกาสสนับสนุนและช่วยเหลือผู้อื่น

๔) มีการพัฒนาทางบุคลิกภาพ และมีความสำเร็จอย่างสมบูรณ์ตามพัฒนาการ เช่น การมีพัฒนาการทางสติปัญญา การเรียนรู้สนใจการเรียน และการเข้าใจตนเอง รู้จุดบกพร่องของตนเอง มีงานที่น่าสนใจทำ ได้รับผลตอบแทนที่ดี และการแสดงออกในทางสร้างสรรค์

๕) มีสันทนาการ เช่น อ่านหนังสือ ฟังดนตรี ดูกีฬา หรือสิ่งบันเทิงอื่น ๆ และมีส่วนร่วมในสังคม

เบอร์ฮอร์น (Berghorn) กล่าวว่า องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตควรวัดใน ๕ ด้าน คือ ^{×N}

๑) ความรู้สึกสนุกสนานในการดำรงชีวิต คือ การมีความสุข ความพึงพอใจในสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นกิจกรรมของชีวิตประจำวัน

๒) ความตั้งใจและความอดทนในการดำเนินชีวิต คือ การคิดว่าชีวิตมีความหมาย และยอมรับอย่างเต็มที่ในสิ่งที่ชีวิตเป็นอยู่

๓) สภาพแวดล้อม ทั้งด้านบุคคลและสังคม

๔) การพึ่งพาตนเอง ประเมินโดยการวัดความสามารถในการกิจวัตรประจำวันต่าง ๆ ด้วยตนเอง การทำกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การทำงานที่มีรายได้ การเตรียมอาหาร การเดินทางไปพบแพทย์เมื่อเจ็บป่วย

๕) การทำกิจกรรม เช่น การร่วมทำกิจกรรมในสโมสร การทำบุญ งานอดิเรก ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือ การเดินทาง สัมพันธภาพระหว่างเพื่อนบ้าน เป็นต้น

เซน (Zhan) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตควรมีองค์ประกอบ ๔ ด้าน คือ ^{×O}

๑) ด้านความพึงพอใจในชีวิต เป็นสิ่งที่บุคคลรับรู้ถึงสิ่งที่ตนครองอยู่ ซึ่งอยู่ระหว่างความปรารถนาที่ตั้งไว้ และความสำเร็จที่ได้รับ

๒) ด้านอัตมโนทัศน์ เป็นความเชื่อและความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในห้วงเวลาหนึ่ง

๓) ด้านสุขภาพและการทำงานของร่างกาย เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม โดยนอกจากจะประเมินอาการทางคลินิกแล้ว ยังประเมินในเรื่องการรับรู้ภาวะสุขภาพของบุคคล สิ่งที่เกี่ยวข้องกับภาวะสุขภาพ และความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับสังคมด้วย

๔) ด้านสังคมและเศรษฐกิจ เป็นการประเมินการประกอบอาชีพ การศึกษา และรายได้ ซึ่งถูกกำหนดเป็นมาตรฐานทางสังคม

จากการศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตดังกล่าวข้างต้นนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า คุณภาพชีวิตที่ดี เป็นการมีชีวิตที่ดีมีความสุข มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านสุขภาพ ได้แก่ สุขภาพกายและสุขภาพจิต ด ☐ ินสังคม ได ☐ ินวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านเศรษฐกิจ ได ☐ ินการประกอบอาชีพ รายได ☐ ินตน รวมทั้งเป ☐ ินความรู้สึกของการอยู่ ☐ ินพอใจต ☐ ินประกอบด ☐ ิน ๆ ของชีวิตที่มีส ☐ ินสำคัญมากที่สุดของบุคคล สามารถดำรงตนเองให้ ☐ ิน

^{×N} Berghorn, F.S., *The dynamic of aging*, (Colorado : Westview Press, 1981), pp. 331-347.

^{×O} Zhan, L., *Journal of Advanced Nursing*, (New York : Springer-verlag, 1992), p. 113.

ประโยชน์ทั้งตนเองและสังคม เป็ นคนที่รู้จักการช อยเหลือซึ่งกันและกัน และไม่ กำหนดให้เป็น
ภาระที่ก อให้ กิดปัญหาแก่สังคม

๒.๓.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

จากการ ศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต พบว่า คุณภาพชีวิตประกอบด้วย องค์ประกอบด้านกายภาพ ซึ่งจับและนับได้ และองค์ประกอบด้านความรู้สึกนึกคิด และจิตใจ ของมนุษย์ คือ สุขภาพอนามัยและสุขภาพจิต ดังนั้น คุณภาพชีวิตของบุคคล คือ บุคคลที่มี สุขภาพกายและสุขภาพจิตดี และบุคคลจะมีสุขภาพกายและจิตดีเมื่อได้รับสิ่งที่ตอบสนองต่อ “ความต้องการ” ทั้งร่างกายและจิตใจ ทฤษฎีของ Maslow ได้แบ่งระดับความต้องการของมนุษย์ เป็น ๕ ระดับ^{๕๐} สามารถแสดงในรูปพีระมิด ดังแผนภาพที่ ๒.๓

จากแผนภาพที่ ๒.๓ แสดงความต้องการของมนุษย์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ความ ต้องการขั้นที่ ๑ ความต้องการด้านสรีระ (ร่างกาย) เป็นความต้องการที่จำเป็นที่สุดของชีวิต จาก แผนภาพจะเห็นได้ว่า ความต้องการขั้นต่ำสุด คือ ความต้องการด้านสรีระ (ร่างกาย) ซึ่งโดย ธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคนจะมีความต้องการด้านนี้ และจะมีมากที่สุดมีฉะนั้นแล้วมนุษย์จะไม่ สามารถมีชีวิตอยู่รอดได้ ความต้องการด้านสรีระหรือความต้องการด้านร่างกาย ได้แก่ ความหิว ความกระหาย ความต้องการอากาศหายใจ ความต้องการการขับถ่าย ความต้องการทางเพศ เป็นต้น ถ้ามนุษย์ไม่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นต่ำสุด คือ ขั้นที่ ๑ นี้ได้ มนุษย์จะไม่มี แรงจูงใจที่จะเกิดความต้องการขั้นที่สูงขึ้น คือ ขั้นที่ ๒, ๓ ได้เลยต่อเมื่อมนุษย์สนองความ ต้องการขั้นที่ ๑ ได้พอสมควรแล้วเท่านั้น (ซึ่งอาจจะไม่จำเป็นจะต้องถึง ๑๐๐ %) มนุษย์จึงมีความ ต้องการขั้นต่อไป

ความต้องการขั้นที่ ๒ ความต้องการความปลอดภัย ความปลอดภัยเป็นสิ่งที่มนุษย์ ทุกคนปรารถนาเช่นเดียวกัน แต่จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลสามารถสนองความต้องการให้ร่างกายอยู่ รอดได้ มนุษย์จะยอมเสี่ยงภัย ซึ่งเราคงจะเคยเห็นตัวอย่างของคนร่อนเร่พเนจร ไม่มีที่อยู่อาศัย ที่ปลอดภัย หรือเป็นหลักแหล่ง เนื่องจากพวกเขาต้องดิ้นรนหาเข้ากินคำ เพื่อให้ได้อาหารมา เลี้ยงดูตนเอง และครอบครัว บางคนถึงกับยอมเสี่ยงภัยเข้าไปลักขโมยอาหารเมื่อท้องหิวเต็มที่ ทั้งนี้เนื่องจากความต้องการด้านสรีระอิทธิพลยิ่งกว่าความต้องการความปลอดภัย เมื่อบุคคลมี อาหารกินจนท้องอิ่มพอ มีชีวิตอยู่ได้ ได้พักผ่อนหลับนอนให้มีเรี่ยวแรงพอสมควร จึงจะคิดหาที่ อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง และวิธีบำบัดความต้องการในขั้นที่ ๑ ไม่ประสบความสำเร็จบุคคลก็ จะต้องเร่ร่อนเสี่ยงภัยอยู่ต่อไป

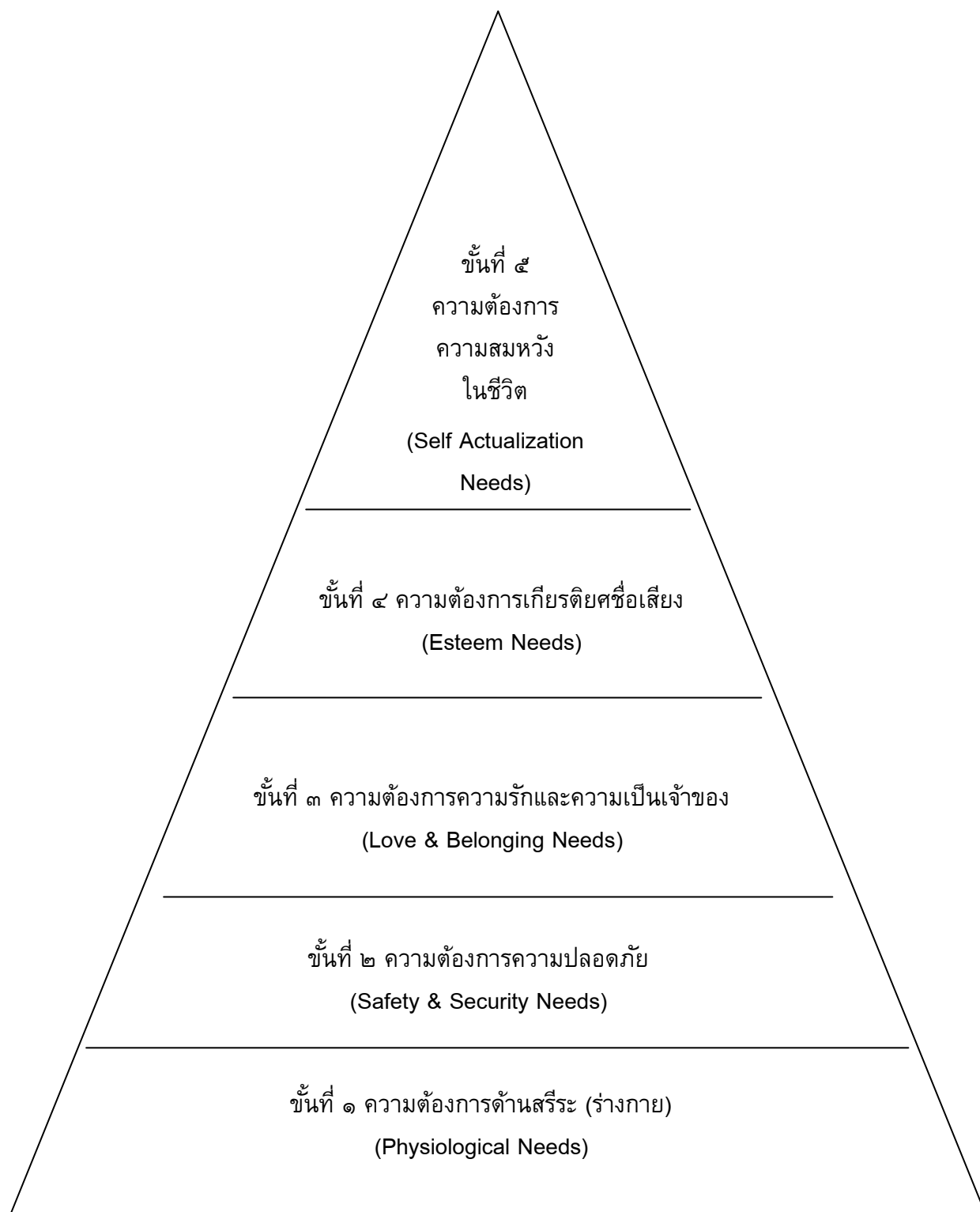
ความต้องการขั้นที่ ๓ ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ เป็นความ ต้องการในด้านจิตใจซึ่งถือได้ว่าเป็นความต้องการระดับกลาง การที่บุคคลจะเกิดแรงจูงใจให้เกิด

^{๕๐} Maslow, A. H., **Motivation and Personality**, (New York : Harper & Row Publishing, 1954), p. 154.

อยากได้ อยากสนองความต้องการถึงขั้นนี้ จะต้องประสบความสำเร็จในการสนองความต้องการในขั้นที่ ๑ และ ๒ มาแล้วพอสมควร ความสามารถในการตอบสนองความต้องการในขั้น ๓ จะทำให้บุคคลมีความเป็นมนุษย์มากขึ้น คือ มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข มีความหมายและมีความอบอุ่นในด้านจิตใจ เพราะการดำรงชีวิตของมนุษย์มิได้เป็นเพียงเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดเหมือนสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เท่านั้น การได้รู้ว่าตนมีความหมาย และความสำคัญต่อใครบางคนที่ตนรักหรือเป็นเจ้าของนั้นย่อมก่อให้เกิดความสุขขึ้นในจิตใจ

ความต้องการขั้นที่ ๔ ความต้องการยกย่องนับถือตนเอง เป็นความต้องการขั้นสูง ซึ่งมนุษย์มีประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ มากมาในระดับหนึ่งแล้วเท่านั้น จึงจะเกิดแรงจูงใจถึงระดับนี้ได้ และความต้องการในระดับนี้ก็ต่อเมื่อขั้นที่ ๑, ๒ และ ๓ ได้รับการสนองตอบอย่างพอควรแล้วเช่นกัน การที่บุคคลจะยอมรับนับถือตนเองได้นั้น มักจะได้รับการยกย่องนับถือจากบุคคลอื่นมาก่อน โดยที่บุคคลนั้นได้กระทำการต่าง ๆ ที่มีคุณประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และบุคคลอื่น ปรากฏผลงานที่ชัดเจน จนทำให้ผู้อื่นยอมรับนับถือ และตนเองรู้สึกว่าได้ประสบความสำเร็จในงานหรือผลแห่งการกระทำของตน จึงเกิดความเชื่อมั่น ภาคภูมิใจ มองเห็นคุณค่า และเกิดการนับถือตนเองขึ้น มาสโลว์ กล่าวว่า คนที่มีคุณภาพดีส่วนใหญ่ได้พัฒนาตนเองขึ้นมาจนถึงระดับที่ ๔

ความต้องการขั้นที่ ๕ ความต้องการความสมหวังในชีวิต หมายถึง การที่บุคคลมีความปรารถนาที่จะเข้าใจถึงตัวตนที่แท้จริงของตน ความต้องการขั้นนี้นับเป็นความต้องการขั้นสูงสุด ซึ่งมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์จริงเท่านั้น จึงจะเกิดความต้องการถึงระดับนี้ และสามารถสนองความต้องการของตนได้ บุคคลที่จะมีแรงจูงใจให้เกิดความต้องการถึงระดับสูงสุด มักจะเป็นผู้ที่มีการประเมินตนเองอยู่เสมอ ทั้งในด้านความสำเร็จและความล้มเหลว จุดมุ่งหมายก็เพื่อพัฒนาจุดดีให้นำไปสู่ความดีหรือความสำเร็จยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันก็พยายามแก้ไขจุดด้อยซึ่งเป็นข้อเสียเพื่อขจัดความล้มเหลวที่อาจเกิดขึ้นได้อีก จากการที่มีการประเมินตนเองอยู่เสมอจึงทำให้รู้จักและเข้าใจตนเองเป็นอย่างดี รู้ถึงจุดเด่นและศักยภาพสูงสุดที่ตนจะไปถึงได้ ตลอดจนข้อจำกัดที่เป็นปัญหาหรืออุปสรรคของตนเองอย่างชัดเจน บุคคลดังกล่าวจึงไม่อายุที่จะเปิดเผยตนเอง และยอมรับความจริงเมื่อมีผู้กล่าวถึงข้อดีข้อเสียของตน ผู้มีลักษณะเช่นนี้ย่อมจะประจักษ์ถึงความเป็นจริงหรือ “สัจการแห่งตน” (Self Actualization) ดังนั้น นักวิชาการบางท่านจึงอธิบายความต้องการในขั้นที่ ๕ นี้ว่าเป็นความต้องการที่จะเข้าใจถึงตนเองอย่างแท้จริง

แผนภาพที่ ๒.๓ ระดับขั้นความต้องการของมนุษย์ตามแนวทฤษฎีของมาสโลว์

โดยสรุปแล้ว ตามแนวความคิดของมาสโลว์ บุคคลที่จะนับได้ว่า เป็นคนที่สมบูรณ์ที่สุด หรือมีคุณภาพชีวิตสูงสุด ก็คือ คนที่มีความต้องการจนถึงขั้นที่ ๕ และสามารถสนองความต้องการของตนได้สำเร็จอย่างดีในทุก ๆ ขั้น ถ้าพิจารณาถึงจำนวนคนที่สามารถตอบสนองความต้องการของตนจากขั้นต่ำสุดถึงขั้นสูงสุดตามแผนภาพนี้ ปรากฏว่า จะมีจำนวนน้อยลงไปตามลำดับจากต่ำไปหาสูง จนถึงระดับที่ ๕ ก็จะมีอยู่น้อยที่สุด ดังนั้น มาสโลว์ จึงได้เขียนแผนภาพที่แสดงระดับความต้องการทั้ง ๕ ขั้น ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ในลักษณะของรูปพีระมิด ซึ่งจะมีฐานกว้างและค่อย ๆ แคบเรียวเล็กลงจนถึงปลายยอด แสดงว่าคนส่วนใหญ่ยังคงวนเวียนอยู่กับการสนองความต้องการของตนเพียงระดับที่ ๑, ๒ และ ๓ เท่านั้น ส่วน ๒ ขั้นสุดท้าย คือ ขั้นที่ ๔ และ ๕ นั้นมีอยู่น้อยมาก

การที่มนุษย์ได้รับสิ่งที่ตอบสนองความต้องการด้านร่างกาย และจิตใจอย่างเพียงพอ จะทำให้มนุษย์มีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตดี นำความสุขความพอใจสู่มนุษย์ นั่นคือ การได้รับสิ่งที่ต้องการจะนำความสุขความพอใจมาสู่มนุษย์ การสรุปได้ดังกล่าวนี้อสอดคล้องกับสิ่งที่ทำการศึกษา ดังแผนภาพที่ ๒.๔

แผนภาพที่ ๒.๔ ลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์กับระดับคุณภาพชีวิต ^{xo}

จากแผนภาพที่ ๒.๔ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการของมนุษย์กับระดับคุณภาพชีวิตตามแนวคิดของ Sharma โดย Bio-physical Needs เป็นความต้องการทางชีวภาพที่จำเป็นที่สุดในระดับพื้นฐานของการดำรงชีวิต ปัจจัยที่ต้องการ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค อากาศบริสุทธิ์ น้ำสะอาด การได้รับปัจจัยเหล่านี้จะทำให้มนุษย์มี

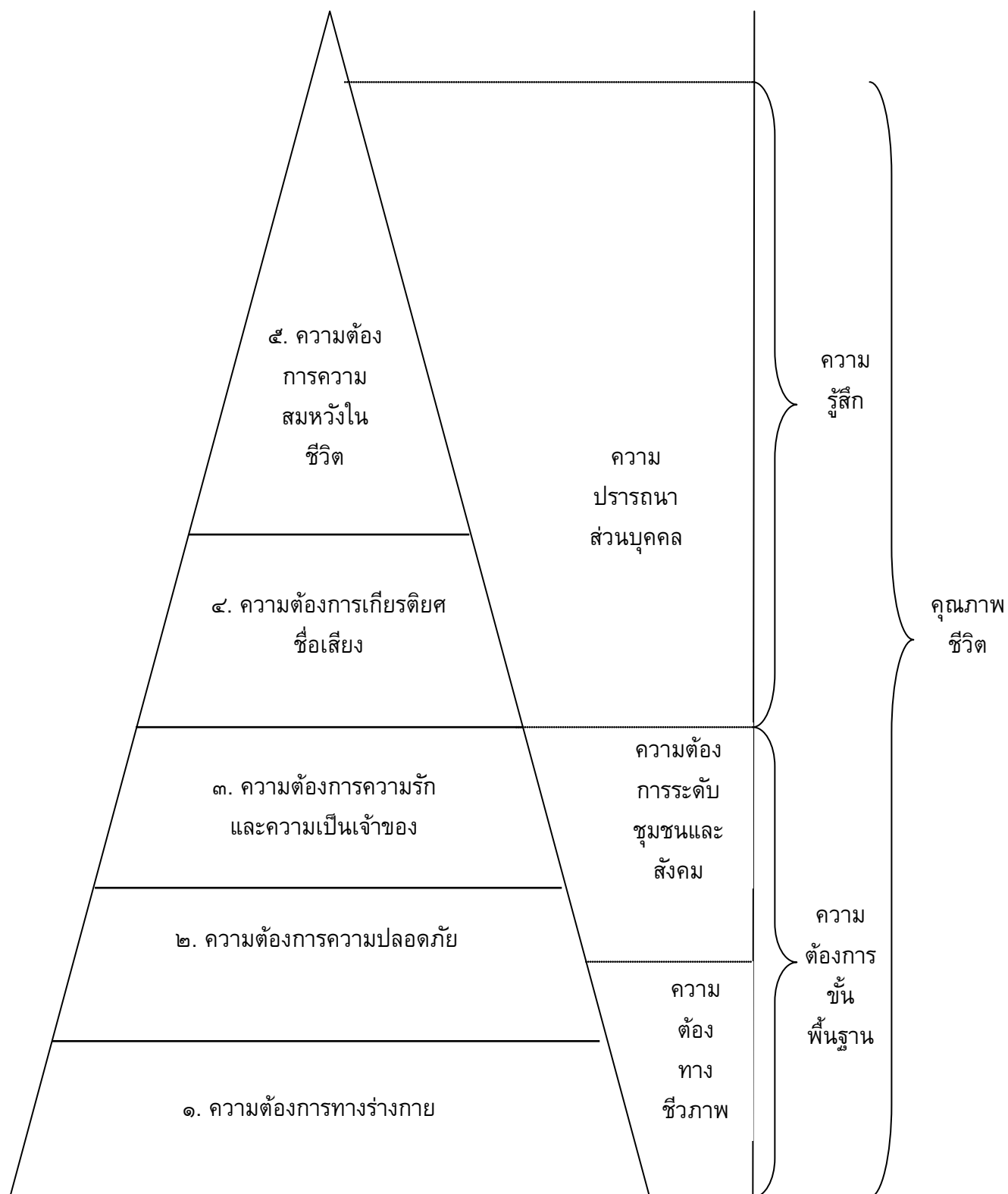
^{xo} Sharma, R.C., **Population Trends Resources and Environment Handbook on Population Education**, (New Delhi : Tata McGraw-Hill, 1975), p. 109

คุณภาพชีวิตระดับต่ำสุด Psychosocial Needs เป็นความต้องการระดับชุมชนและสังคม ได้แก่ การศึกษา การคมนาคม การขนส่ง ความมั่นคงปลอดภัย นันทนาการ และบริการสังคมอื่น ๆ เมื่อมนุษย์ได้รับร่วมกับ Bio-physical Needs จะเกิดคุณภาพชีวิตระดับที่พึงพอใจ (Satisfaction Level) ความต้องการระดับสูงสุด และเป็นความทะเยอทะยานเฉพาะบุคคล เช่น ความต้องการชื่อเสียงเกียรติยศ ความมั่นคง การเป็นที่ยอมรับในความสามารถของตน บุคคลที่บรรลุความต้องการระดับนี้จะมีคุณภาพชีวิตระดับสูง (Maximal Level) แต่สภาพชีวิตในระดับนี้มักจะทำให้มนุษย์ต้องการสิ่งอุปโภคอย่างฟุ่มเฟือย มีความเป็นอยู่ที่ต้องโดดเด่น ทำให้เกิดปัญหาในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นผลกระทบต่อด้านคุณภาพชีวิตที่จะค่อยลดลงมาจนอยู่ในระดับที่พึงพอใจ เนื่องจากลดระดับความต้องการลง

แนวคิดของ Sharma สามารถนำมาหาความสัมพันธ์ร่วมกับการตามแนวคิดของ Maslow ได้ ทั้งนี้ เพื่อกำหนดองค์ประกอบที่จำเป็นต่อคุณภาพชีวิตได้ละเอียดขึ้นตามแผนภาพที่ ๒.๕^{๕๐}

จากภาพที่ ๒.๕ แสดงแบบจำลองความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต จำแนกตามความต้องการตามแนวคิดของ Maslow กับระดับคุณภาพชีวิตตามแนวคิดของ Sharma กล่าวคือ ถ้ามนุษย์ได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่ต้องการทางร่างกายและมีความรู้สึกปลอดภัยมั่นคงในชีวิต มนุษย์จะมีคุณภาพชีวิตในระดับต่ำสุด ถ้ามนุษย์ได้รับการตอบสนองความต้องการทางร่างกาย ความรู้สึกปลอดภัยมั่นคงในชีวิต การมีสิ่งที่รักและเป็นเจ้าของ และการยอมรับนับถือจากตนเองและบุคคลอื่น มนุษย์จะมีคุณภาพชีวิตระดับที่เป็นสุขและพึงพอใจ และถ้ามนุษย์ได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่ต้องการทางร่างกายและจิตใจครบทั้ง ๔ ระดับแล้ว มนุษย์ยังมีโอกาสได้แสดงศักยภาพของตนให้ประจักษ์ต่อไป คุณภาพชีวิตของมนุษย์จะอยู่ในระดับสูงสุด คือ มีคุณภาพชีวิตมากที่สุด แต่คุณภาพชีวิตในระดับสูงนี้จะยากแก่การดำรงไว้เนื่องจากองค์ประกอบในส่วนนี้เป็นความทะเยอทะยานส่วนบุคคล ซึ่งเมื่อบุคคลบรรลุถึงระดับนี้แล้ว หากไม่มีแนวทางการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ชีวิตมักจะห่างไกลจากความสุขที่แท้จริง เนื่องจากรูปแบบการดำเนินชีวิตของบุคคลในระดับนี้จะกลายกลายเป็นชีวิตที่อยู่ได้ด้วยความต้องการสิ่งที่เป็นวัตถุเพื่อประกอบความเด่น หากไม่สามารถหาได้อย่างเพียงพอควมมีคุณภาพชีวิตจะตกลงมาที่ระดับที่เป็นสุขและพึงพอใจ ที่มีความต้องการองค์ประกอบคุณภาพชีวิตด้านวัตถุน้อยลง และมีองค์ประกอบด้านจิตใจเพิ่มมากขึ้น

^{๕๐} Sharma อังโน จริยา พุมวิเศษ, สภาวะแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ กับคุณภาพชีวิตของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๓๒.

แผนภาพที่ ๒.๕ ความสัมพันธ์ระหว่างลำดับขั้นความต้องการตามแนวคิดของ Maslow

กับระดับคุณภาพชีวิต จำแนกตามความต้องการตามแนวคิดของ Sharma

เฮอริชเบิร์ก (Hertzberg) ได้เสนอทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต คือ ทฤษฎีสองปัจจัย (two-factor theory) โดยมีอยู่ ๒ กลุ่ม คือ ปัจจัยคำจุน (hygiene factors) และปัจจัยจูงใจ (motivation factors)^{*๐}

๑) ปัจจัยคำจุน (hygiene factors) หรือปัจจัยบำรุงรักษา (motivation factors) เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไม่พอใจในการทำงาน หากขาดปัจจัยเหล่านี้

(๑) การบังคับบัญชา (supervision)

(๒) ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น (interpersonal relations)

(๓) เงินเดือน (salary)

(๔) สภาพแวดล้อมในการทำงาน (working condition)

๒) ปัจจัยจูงใจ (motivation factors) เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน และเป็นการกระตุ้นในการทำงานที่ทำให้คนขยันปฏิบัติงาน ประกอบด้วย

(๑) ความสำเร็จของงาน (achievement)

(๒) การยอมรับนับถือ (recognition)

(๓) ความก้าวหน้า (advancement)

(๔) ลักษณะของงาน (the work itself)

(๕) ความรับผิดชอบ (responsibility)

การค้นพบของเฮอริชเบิร์ก สรุปได้ว่าปัจจัยคำจุนมีขึ้นเพื่อบำรุงจิตใจของผู้ปฏิบัติงาน ถ้าหากไม่ได้จัดให้มีขึ้นผู้ปฏิบัติงานจะรู้สึกผิดปกติ และเกิดความรู้สึกไม่พึงพอใจในงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่องค์กรได้ ส่วนปัจจัยจูงใจมีขึ้นเพื่อสร้างความพึงพอใจในผลงาน กระตุ้นให้กระตือรือร้นในการทำงานยิ่งขึ้น ดังนั้น ถ้าหากผู้บริหารต้องการให้ผู้ปฏิบัติงานด้วยความพึงพอใจ เพื่อผลงานมีคุณภาพสูงควรจัดให้มีการจูงใจที่เหมาะสม

๒.๓.๔ ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต

ประชากรทุกคน ย่อมมีความต้องการคุณภาพชีวิตระดับหนึ่ง ที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การมีเกณฑ์สำหรับประเมินคุณภาพชีวิต จะช่วยให้บุคคลเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของตนเองกับเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อจะได้ทราบว่า ตนเองมีคุณภาพชีวิตหรือไม่ หรือมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับใด แนวคิดเกี่ยวกับตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต (Quality of life indicators) ได้มีนักวิชาการ นักคิด นักวิจัย และหน่วยงานได้ทำการศึกษาเรื่องนี้ไว้หลากหลาย ทั้งในระดับมหภาค และจุลภาค หรือในระดับประเทศ และในระดับครอบครัว ดังต่อไปนี้

^{*๐} Hertzberg อ้างใน กรมกำลังพลทหารบก, กองร้อยนำอยู่ กองพันเข้มแข็ง เขตทหารพลอดยาสะพัตติ ประจำปี ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔.

องค์การความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Cooperation and Development : OECD) ได้วัดความเป็นอยู่ที่ดีของประเทศต่างๆ โดยใช้ดัชนีชี้วัด ๘ ด้าน คือ^{xx}

- ๑) สุขภาพ
- ๒) การพัฒนาของปัจเจกบุคคลโดยการเรียนรู้
- ๓) การจ้างงานและคุณภาพชีวิตในการทำงาน
- ๔) เวลา และการใช้เวลาว่าง
- ๕) ความต้องการในเรื่องสินค้าและบริการ
- ๖) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (ประโยชน์ที่ประชากรได้รับจากการจัดการสิ่งแวดล้อม)
- ๗) ความปลอดภัยของบุคคลและการบริการกระบวนการยุติธรรม (Administration Justice)

๘) โอกาสทางสังคม และความไม่เสมอภาค

สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมัครการ ได้กล่าวถึงตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทยใน ๑๓ ด้าน คือ^{x๑}

- ๑) ครอบครัวประกอบด้วยความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว สิ่งแวดล้อมภายในและภายนอกครอบครัว รวมถึงความสะดวกในการเดินทางไปมาที่อื่น
- ๒) สังคมประกอบด้วย ความสัมพันธ์กับเพื่อน เพื่อนบ้าน ผู้คุ้นเคยการมีส่วนร่วมในสโมสร องค์กร สังคม ความสะดวกสบายในการพบปะสังสรรค์
- ๓) การงานประกอบด้วยความมั่นคง ความอิสระโอกาสในการแสดงความสามารถ โอกาสที่จะก้าวหน้าในหน้าที่การทำงาน รวมทั้งค่าตอบแทนนอกจากนี้ยังรวมถึงความสัมพันธ์ของเพื่อนร่วมงานและสภาพของที่ทำงาน
- ๔) สุขภาพอนามัย ประกอบด้วย ความแข็งแรงของสุขภาพร่างกาย การออกกำลังกาย
- ๕) เวลาว่าง และพักผ่อนหย่อนใจ ประกอบด้วยการใช้เวลาว่างในการเล่นกีฬา ทำงานอดิเรก ชมรายการบันเทิงต่าง ๆ และความสะดวกในการเดินทางไปพักผ่อนหย่อนใจ

^{xx} องค์การความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) อ้างใน ธารพงษ์ มะละคำ, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของนายทหารชั้นประทวน กรณีศึกษานายทหารชั้นประทวนในกองพันทหารราบที่ ๑ กรมทหารราบที่ ๑๒ รักษาพระองค์”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต , (สาขานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘.

^{x๑} สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมัครการ , การวิจัยคุณภาพชีวิตของคนไทยระหว่างชาวเมืองและชนบท, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๔๘-๑๕๘.

- ๖) ความเชื่อศาสนา ประกอบด้วย เสรีภาพในการนับถือ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ความศรัทธาต่อหลักธรรมทางศาสนา และการปฏิบัติธรรมของสงฆ์
- ๗) ตนเอง ประกอบด้วย ความภาคภูมิใจในตัวเอง เกี่ยวกับความสำเร็จในชีวิต ทางด้านการทำงาน การศึกษา และความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น รวมทั้งความเชื่อมั่นในตนเอง
- ๘) สาธารณสุข ประกอบด้วย การให้บริการสถานพยาบาล แพทย์ และพยาบาล
- ๙) การบริโภคสินค้าและบริการต่าง ๆ ประกอบด้วย ความหลากหลายของสินค้า คุณภาพสินค้า ราคาสินค้า และการให้บริการร้านค้า
- ๑๐) ทรัพย์สิน ประกอบด้วย บ้าน เพอร์นิเจอร์ สิ่งอำนวยความสะดวกในบ้าน ยานพาหนะ เครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับต่าง ๆ
- ๑๑) ท้องถิ่น ประกอบด้วย การให้บริการของชุมชนทางด้านสาธารณสุข สาธารณภัย สาธารณูปโภค การศึกษา การขนส่ง และสวัสดิการอื่น ๆ
- ๑๒) รัฐบาลไทย ประกอบด้วย นโยบายและการบริหารงานด้านเศรษฐกิจ สังคม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- ๑๓) ชีวิตในเมืองไทย ประกอบด้วย สิทธิพื้นฐานในการได้รับข่าวสารความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความยุติธรรมในกระบวนการยุติธรรม คุณภาพการศึกษา การเลือกสถานะในสังคม การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมธรรมชาติ

เอสแคป (Escape) ได้กล่าวถึงแนวคิดการวัดคุณภาพชีวิตขององค์การเอสแคป ได้มีการปรับปรุงตลอดมา ล่าสุดได้มีการกำหนดตัวแปรหลัก ๗ ตัว แยกเป็นตัวชี้วัดรวม ๒๘ ตัว ได้แก่^{๕๐}

- ๑) ความมั่นคงปลอดภัยทางเศรษฐกิจ
- รายได้ค่าใช้จ่าย
 - การออม
 - ความยากจน
- ๒) สุขภาพ
- อายุขัยเฉลี่ย
 - การเป็นโรค
 - การตาย
 - โภชนาการ
 - ภัยพิบัติ
- ๓) ชีวิตด้านการใช้สติปัญญา

^{๕๐}Escape อ้างใน ธารพงษ์ มะละคำ, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของนายทหารชั้นประทวน กรณีศึกษานายทหารชั้นประทวนในกองพันทหารราบที่ ๑ กรมทหารราบที่ ๑๒ รักษาพระองค์”, หน้า ๑๙.

- การอ่านออกเขียนได้
- การศึกษานอกโรงเรียน
- การเรียนรู้ตลอดชีวิต
- ชีวิตด้านการใช้หลักเหตุผล
- ชีวิตเชิงวัฒนธรรม

๔) ชีวิตการทำงาน

- การว่างงาน
- อุบัติเหตุจากการทำงาน
- ความขัดแย้งทางอุตสาหกรรม
- สภาพการทำงาน

๕) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

- ที่อยู่อาศัย
- โครงสร้างพื้นฐานในการคมนาคม
- การติดต่อสื่อสารสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

๖) ชีวิตครอบครัว

- เด็ก
- วัยรุ่น
- ผู้ใหญ่
- ความแตกแยกในครอบครัว

๗) ชีวิตในชุมชน

- การมีส่วนร่วมในสังคม
- การมีส่วนร่วมทางการเมืองความวุ่นวายในชุมชน
- อัตราการเกิดอาชญากรรม

๒.๓.๕ การประเมินคุณภาพชีวิต

สตอมเบิร์ก (Stromberg) กล่าวว่า การประเมินคุณภาพชีวิตกระทำได้ ๓ วิธี คือ

×๐

×๐ Stromberg อ้างใน ลัดดาวัลย์ สิงห์คำฟู, “ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการดูแลตนเองกับการสนับสนุนทางสังคมและคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีก”, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๒), หน้า ๓๒.

๑) ประเมินเชิงวัตถุวิสัย โดยวัดเป็นปริมาณ (Objective scales yielding quantitative data) เป็นการประเมินโดยผู้อื่น เช่น แพทย์ หรือบุคคลอื่น ๆ ในทีมสุขภาพ โดยประเมินภาวะสุขภาพ รายได้ การศึกษา หรืออาชีพ ประเมินออกมาเป็นคะแนน

๒) ประเมินเชิงจิตวิสัย โดยวัดเป็นปริมาณ (Subjective scales yielding quantitative data) เป็นการประเมินโดยตนเอง ขึ้นอยู่กับค่านิยามคุณภาพชีวิตของตนเองหรือประสบการณ์ในชีวิตของตนเอง เช่น ความรู้สึกพอใจ ความสุขที่ตนเองได้รับ โดยการประเมินออกมาเป็นคะแนน

๓) ประเมินเชิงจิตพิสัย โดยการวัดเป็นคุณภาพ (Subjective scales yielding quantitative data) เป็นการประเมินโดยตนเอง โดยตนเองจะได้รับคำถามถึงความพึงพอใจเกี่ยวกับการดำรงชีวิต และภาวะสุขภาพ เช่น ครอบครัว กิจกรรมในสังคม หรือภาวะเจ็บป่วย ผลออกมาเป็นการบรรยายและบอกถึงสภาพที่ผู้ป่วยเป็นอยู่

มีเบอร์ก (Meeberg) ให้เกณฑ์ในการประเมินคุณภาพชีวิตโดยอาศัยตัวบ่งชี้ ๒ ประเภท ดังนี้^{๑๙}

๑) ตัวบ่งชี้เชิงวัตถุวิสัย (Objective indicators) เป็นข้อมูลด้านรูปธรรมที่มองเห็นได้ นับได้ วัดได้ เช่น รายได้ ระดับการศึกษา อาชีพ เป็นต้น

๒) ตัวบ่งชี้ด้านจิตวิสัย (Subjective indicators) เป็นข้อมูลด้านจิตวิทยาที่บ่งบอกถึงอารมณ์ ความรู้สึก เจตคติต่อประสบการณ์ของบุคคลเกี่ยวกับชีวิต การรับรู้ต่อสภาพความเป็นอยู่ การดำรงชีวิต รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต และความพึงพอใจในชีวิต

การประเมินคุณภาพชีวิตในปัจจุบันมีแนวคิดว่าคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย โครงสร้างหลายมิติ คุณภาพชีวิตของบุคคลไม่ได้ขึ้นกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นกับหลายสิ่งซึ่งประกอบเป็นคุณภาพชีวิต ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม

๒.๔ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการ

จากคำสั่งของกองทัพบก ให้ดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตทหารกองประจำการ โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการเป็นโครงการที่กระทรวงกลาโหมพิจารณาจัดทำขึ้น เพื่อพัฒนากำลังพลของกองทัพ และส่งเสริมให้กองทัพมีบทบาทในการพัฒนาประเทศ ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้อนุมัติหลักการตามแผนโครงการ เมื่อ ๑๙ เมษายน ๒๕๓๙ โดยมี สำนักระบบนโยบายและแผน กระทรวงกลาโหม เป็น

^{๑๙} Meeberg, G.A., **Quality of life : A Concept Analysis**, (Chichester : Courier international, 1992), p. 795.

หน่วยรับผิดชอบโครงการและมีกองบัญชาการทหารสูงสุด กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ เป็นหน่วยเจ้าของโครงการวัตถุประสงค์ของโครงการ มีดังนี้^{๘๐}

- ๑) เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศตาม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐- ๒๕๕๔)
- ๒) พัฒนากองทัพให้เป็นศูนย์รวมที่จะสร้างและผลิตบุคคลในชาติให้มีระเบียบวินัยมี ประสิทธิภาพ
- ๓) เพื่อยกระดับความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน ด้านการศึกษา สายสามัญจนถึง ระดับสูงสุดตามระดับสติปัญญา และขีดความสามารถของทหารกองประจำการ
- ๔) ให้การฝึกศึกษาวิชาชีพแก่ทหารกองประจำการ เพื่อยกระดับฝีมือแรงงานจน สามารถประกอบอาชีพที่เป็นความต้องการของตลาดแรงงานได้ภายหลังปลดประจำการแล้ว
- ๕) สร้างทัศนคติที่ดีให้กับประชาชน ในการสมัครเข้ารับราชการทหาร เป็นทหาร กองประจำการ เพื่อให้มีโอกาสในการพัฒนาชีวิตที่ดีขึ้น และมีวิสัยทัศน์ที่กว้างขวางขึ้น
- ๖) เพื่อยกระดับความรู้ความสามารถของทหารกองประจำการ และทหารกองหนุน ซึ่งจะส่งผลให้การเพิ่มสมรรถนะ และขีดความสามารถของกองทัพโดยรวม

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑) สามารถพัฒนาค่ายทหาร หรือหน่วยทหาร ให้เป็นแหล่งผลิตส่งเสริมวินัยความรู้ และวิชาชีพให้กับทหารกองประจำการ
- ๒) ขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ทหารกองประจำการ ที่รับราชการอยู่ในปัจจุบันที่ ต้องศึกษาเพิ่มเติม ในสายสามัญและการฝึกวิชาชีพ เพื่อยกระดับฝีมือแรงงานที่เป็นความ ต้องการของตลาดแรงงาน และสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ภายหลังจากปลดประจำการแล้ว
- ๓) ทหารกองประจำการที่ปลดประจำการแล้ว สามารถนำความรู้และความสามารถ ที่ได้รับเพิ่มเติมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ต่อตนเองและประเทศชาติเป็นส่วนรวม
- ๔) เป็นแรงจูงใจให้ทหารกองเกิน ที่ด้อยโอกาสในการศึกษา ได้สมัครเข้ารับราชการ ทหารมากยิ่งขึ้น ช่วยให้กองทัพสามารถพัฒนาไปสู่ระบบทหารอาสาสมัคร ตามโครงการพัฒนา กำลังในกองทัพและส่งเสริมให้กองทัพมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี

ขอบเขตการพัฒนาคุณภาพชีวิตทหารกองประจำการ ดำเนินการใน ๖ ด้าน ดังนี้

ด้านอาหารและโภชนาการ

^{๘๐} สำนักนโยบายและแผน กระทรวงกลาโหม, การพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกอง ประจำการ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายและแผน กระทรวงกลาโหม, ๒๕๕๓), หน้า ๔๓.

- การกำหนดค่าประกอบเลี้ยง วันละ ๗๕ บาท แบ่งเป็น ค่าข้าว ๑๘ บาท ค่ากับ ๕๐ บาท และค่าเชื้อเพลิง ๗ บาท มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑) จัดให้มีการประกอบเลี้ยงแก่ทหารกองประจำการ โดยคำนึงถึงคุณค่าทางโภชนาการ ความเพียงพอและปริมาณ ทั้งนี้จะต้องมีการควบคุม ตรวจสอบ การใช้ค่าประกอบเลี้ยง ให้เหมาะสมสัมพันธ์กับคุณภาพ และปริมาณของอาหาร อย่างสม่ำเสมอ

๒) ในมือเช้าของทุกวัน จัดให้มีไข่หรือน้ำเต้าหู้ สลับกัน มื้อกลางวัน จัดให้มีของหวาน และในมือเย็น จัดให้มีกับข้าว ๒ อย่าง โดยในแต่ละสัปดาห์และแต่ละเดือน จัดให้มีอาหารพิเศษ ๑ ครั้ง

๓) ผู้ปรุงอาหาร (นายสิบยุทธกรรม และพลยุทธกรรม) กำหนดให้แต่งกายดังนี้

- นายยุทธกรรม : แต่งเครื่องแบบตามปกติ
- เจ้าหน้าที่ประกอบเลี้ยง ประกอบด้วย

(๑) นายทหารประทวน สวมเสื้อยืดขาว, กางเกงขาว, ผ่ากันเปื้อน, หมวกคลุมศีรษะ ,ถุงมือยาง ,และรองเท้ายาง

(๒) พลทหาร สวมเสื้อยืดเขียวหรือพราง, กางเกงขาว, ผ่ากันเปื้อน , หมวกคลุมศีรษะ , ถุงมือยาง และรองเท้าผ้าใบ

- สถานที่จัดระเบียบ ประกอบด้วย โรงประกอบเลี้ยง โรงรับประทานอาหาร และที่จ่ายอาหาร ที่ทำความสะอาดภาชนะ ที่พักพลยุทธกรรม ที่พักผ่อน ห้องน้ำ/ห้องส้วม โดยแบ่งมอบความรับผิดชอบให้ กพ. ของตอนยุทธกรรม ได้ทำความสะอาดเป็นประจำทุกวัน รวมถึงการทำความสะอาดใหญ่ ๑ ครั้ง/สัปดาห์ และรับการตรวจจาก นายทหารเวร , ฝ่ายอำนวยการที่เกี่ยวข้อง และผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น รวมทั้งการตรวจร่างกายประจำเดือนของเจ้าหน้าที่ยุทธกรรม

๒) ด้านเครื่องแต่งกาย เครื่องนอน และของใช้ประจำตัว

(๑) หน่วยได้จัดให้มีอุปกรณ์ และสถานที่ซักรีดเสื้อผ้า โดยมีการดำเนินการดังนี้

(๒) หน่วยฝึกทหารใหม่ จัดหาเครื่องซักผ้า จำนวน ๒ เครื่อง เพื่อให้บริการในการซักเสื้อผ้า, เครื่องนอน โดยจัดเจ้าหน้าที่ประจำเครื่อง ฯ

(๓) จัดอุปกรณ์และสถานที่ซัก,รีด เสื้อ,ผ้า,เครื่องนอนประจำทุกกองร้อย

(๔) หน่วยได้จัดให้มีการจำหน่าย เครื่องหมาย เครื่องแบบทหาร และเสื้อผ้าที่ใช้ในการปฏิบัติงาน สำหรับกำลังพลทุกระดับในราคาประหยัด เป็นธรรม และถูกกว่าท้องตลาด

ด้านที่พักอาศัย

๑) หน่วยได้จัดสภาพแวดล้อม โดยรวมทั้งภายในและภายนอกให้เป็นระเบียบ สวยงามสะอาด และร่มรื่น เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีในการปฏิบัติงานและการพักอาศัย

๒) ปรับปรุงอาคารของหน่วยฝึกทหารใหม่ และติดพัดลมเพดาน

- ๓) ปรับปรุงห้องน้ำ, ห้องส้วม ทุกกองร้อย เพื่อให้มีความสะอาด, ถูกสุขลักษณะ และเป็นระเบียบเดียวกัน
- ๔) จัดให้มีห้องพักผ่อน และสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารเรือนโรงทุกกองร้อย เช่น โทรทัศน์, วีดีโอ, เครื่องเสียง, หนังสือพิมพ์และหนังสืออื่น ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และความบันเทิงแก่ทหารกองประจำการ
- ๕) จัดให้มีที่รับรองญาติทหารและที่พักสำหรับทหารที่ทุเลาการฝึก

ด้านสุขภาพ ร่างกาย

- ๑) จัดให้มีตู้ยา ยาสามัญประจำบ้านและเครื่องมือปฐมพยาบาลขั้นต้นประจำทุกกองร้อย รวมทั้งข้อมูลการเจ็บป่วยของกำลังพล
- ๒) การส่งเสริมให้ทหารกองประจำการออกกำลังกาย เพื่อความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย และห่างไกลจากยาเสพติด หน่วยได้ดำเนินการดังนี้
 - (๑) การออกกำลังกายร่วมกัน ประจำทุกวัน และออกกำลังกายเป็นส่วนรวมทั้งกองพันในวันกีฬาทหารของหน่วยทุกวันพุธ
 - (๒) การทดสอบสมรรถภาพร่างกายประจำเดือน โดยการวิ่ง, เดินทางไกลหรือตามระเบียบของ ทบ.
 - (๓) จัดให้มีการแข่งขันกีฬาภายใน ในรอบ ๓ เดือน, ๖ เดือน, สัปดาห์ หรือในโอกาสที่ทหารกองประจำการจะพ้นประจำการ
 - (๔) จัดให้มี “ห้องออกกำลังกายในร่ม” เป็นส่วนรวม
 - (๕) หน่วยระดับกองร้อย มีสนามตะกร้อ , สนามเปตอง : ระดับกองพัน มีสนามฟุตบอล, วอลเลย์บอล, บาสเกตบอล, ตะกร้อ และสนามยิงปืน
 - (๖) ประสานการปฏิบัติกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น การขอรับการสนับสนุนวิทยากร/ผู้ฝึกสอน รวมทั้งอุปกรณ์กีฬา เพื่อฝึกสอนให้กำลังพลได้เล่นกีฬาแต่ละประเภทอย่างถูกวิธี รวมทั้งคัดเลือกกำลังพลเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาภายใน และระดับสูงต่อไป

ด้านสวัสดิการ

- ๑) ดำเนินการฝึกอบรมวิชาชีพทหารก่อนพ้นประจำการ โดยขอรับการสนับสนุนวิทยากรและงบประมาณจาก ศูนย์ฝึกฝีมือแรงงาน เช่น สาขาช่างเครื่องยนต์เล็กเพื่อการเกษตร สาขาช่างซ่อมจักรยานยนต์ สาขาช่างเชื่อมโลหะ สาขาช่างไฟฟ้า
- ๒) ประสาน กศน. และส่วนราชการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อบรมวิชาชีพเพิ่มเติมให้กับทหารกองประจำการได้แก่ คอมพิวเตอร์, พิมพ์ดีด และเกษตรกรรมแผนใหม่ เป็นต้น
- ๓) จัดตั้ง “โรงเรียนของหน่วย ” เพื่อฝึกอบรมวิชาชีพให้แก่ทหารกองประจำการหลังจากที่จบการฝึกทหารใหม่ ใช้เวลาที่ว่างเว้นจากภารกิจประจำ โดยประสานขอรับการ

สนับสนุนวิทยากรและเครื่องช่วยสอนจากส่วนราชการต่าง ๆ รวมทั้งการศึกษาดูงานนอกสถานที่ด้วย

๔) ติดตามประเมินผลและรวบรวมข้อมูลทหารกองประจำการทุกผลัดที่พ้นประจำการในเรื่องต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการพิจารณา, ปรับปรุงและดำเนินการของหน่วยต่อไป เช่น การนำความรู้ที่ผ่านการอบรมไปประกอบอาชีพ การมีงานทำ การศึกษาต่อ อื่น ๆ

๕) เปิดโอกาสให้ทหารกองประจำการที่สมัครใจ ผูกมัดชัรบถยนต์ และจัดให้มีการทดสอบ ขอรับใบอนุญาตขับชัรบถยนต์ และรถจักรยานยนต์ จากสำนักงานขนส่งจังหวัดก่อนพ้นประจำการ

๖) ส่งผลให้ทหารกองประจำการ ได้ศึกษาต่อตามระบบการขยายโอกาสทางการศึกษาของ กศน. โดยจัดตั้งห้องสอนของทุกกองร้อยเป็นสถานที่พบกลุ่มของนักศึกษา

๗) สวัสดิการอื่น ๆ มีดังนี้

- ร้านค้าสวัสดิการ ในระดับกองพัน , กองร้อย รวมทั้งหน่วยฝึกทหารใหม่ จำหน่ายสินค้า ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน และการดำรงชีวิตเป็นหลัก โดยจำหน่ายในราคาถูกลงกว่าท้องตลาด

- จัดตั้งร้านตัดผม ให้การบริการทั้ง กพ. และครอบครัว ในราคาถูกลงกว่าภายนอก

- การไปรษณีย์ ดำเนินการเป็นส่วนรวม

- โทรศัพท์ ได้ประสานองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย จังหวัดเชียงราย ติดตั้งโทรศัพท์สาธารณะ เพื่อให้การบริการแก่กำลังพลและครอบครัวจำนวน ๒ แห่ง

- กองทุนเงินกู้ยืมฉุกเฉินสำหรับทหารกองประจำการ เพื่อช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของทหารกองประจำการ

- บริการรับ – ส่ง ทหารกองประจำการในโอกาสที่ปล่อยพักบ้าน ณ สถานที่ขนส่งจังหวัด

- จัดผู้แทนหน่วย เยี่ยมครอบครัวทหารกองประจำการ รวมทั้งมอบเครื่องอุปโภคบริโภค เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนขั้นต้น

- จัดผู้แทนหน่วย เยี่ยมทหารกองประจำการที่เจ็บป่วย และมอบสิ่งของ ณ สถานพยาบาลต่าง ๆ

- จัดผู้แทนหน่วย ร่วมพิธีฌาปนกิจศพทหารกองประจำการ, บิดา, มารดา, ภรรยา และบุตร รวมทั้งมอบเงินช่วยเหลือและเป็นเจ้าภาพสวดอภิธรรม

- จัดรถนำสนับสนุน ครอบครัวทหารกองประจำการที่ประสบภาวะภัยแล้ง ในห้วงที่ผ่านมา

- ซ่อมแซมและปรับปรุงที่อยู่อาศัย ให้กับครอบครัวทหารกองประจำการ ตามความเหมาะสม

ด้านคุณธรรมและจริยธรรม

- ๑) ดำเนินการอบรม, ชี้แจงทหารกองประจำการ ประจำวัน โดย ผบ.ร้อย และผู้บังคับบัญชา
- ๒) อบรมปลูกฝังให้ทหารกองประจำการ มีค่านิยมที่ไม่ยึดติดกับวัตถุและมุ่งแสวงความสุขทางใจมากกว่าทางกาย โดยอบรมศีลธรรมแก่ทหารกองประจำการเป็นประจำทุกเดือน, ในวันสำคัญทางศาสนาและในโอกาสอื่น ๆ เช่น พิธีต้อนรับทหารใหม่ ก่อนทหารพ้นประจำการ ก่อนออกปฏิบัติงานสนามชายแดน เป็นต้น
- ๓) นำทหารกองประจำการ ร่วมกิจกรรมส่งเสริม, บำรุงพระพุทธศาสนา เช่น ร่วมสร้างพระพุทธรูป พัฒนาวัดในพื้นที่สนับสนุนโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
- ๔) ในการดำเนินการเพื่อให้ทหารกองประจำการไม่ยุ่งเกี่ยวและมีวามสุขสบายมุขสิ่งเสพติดทุกประเภท เช่น อบรมศีลธรรมและพัฒนาจริยธรรมตั้งแต่เป็นทหารใหม่ ประกอบพิธีดื่มน้ำสาบานและพิธีทางศาสนา ในการกระทำสัตย์ปฏิญาณตนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ของทหารกองประจำการที่จะไม่มีวามสุขต่ออบายมุขและสิ่งเสพติดทุกประเภท
- ๖) ปลูกฝังทหารกองประจำการให้รู้จักประหยัดและอดออมไม่ฟุ่มเฟือยและก่อหนี้สิน
- ๗) อบรมปลูกฝังให้ทหารกองประจำการยึดถือและปฏิบัติตามอุดมการณ์กำลังพลกองทัพบกเพื่อให้มีระเบียบ วินัย, มีความรับผิดชอบ, มีความเสียสละและมีความสามัคคี ในการปฏิบัติที่ผ่านมา

โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตทหารกองประจำการมีนโยบายที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตทหารกองประจำการ เพื่อให้ทหารกองประจำการ มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นระหว่างอยู่ในกองประจำการ และมีความรู้ในสายวิชาชีพเพียงพอที่จะนำไปประกอบอาชีพภายหลังปลดจากกองประจำการ โดยได้รับการบริการ สวัสดิการที่จำเป็นอย่างเหมาะสมและเพียงพอซึ่งนอกจากจะเป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้พร้อมที่จะปฏิบัติงานตามตำแหน่งหน้าที่ เพื่อรักษาเอกราชอธิปไตยของชาติอย่างเต็มความสามารถแล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างภาพพจน์ที่ดีของทหารกองประจำการ

การดำเนินการตามโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการ ดังกล่าว ทหารกองประจำการ ได้มีการดำเนินโดยกำหนดวัตถุประสงค์ที่สอดคล้อง อกกับนโยบายของกองทัพบกดังนี้

- ๑) เพื่อให้ทหารกองประจำการมีสภาพความเป็นอยู่ ในกองประจำการ
- ๒) เพื่อให้ทหารกองประจำการมีความรู้ในสายวิชาชีพเพียงพอที่จะนำไปประกอบอาชีพภายหลังพ้นจากกองประจำการ
- ๓) เพื่อให้ทหารกองประจำการได้รับการบริการสวัสดิการที่จำเป็นอย่างเหมาะสมและเพียงพอ

๔) เพื่อเป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้พร้อมที่จะปฏิบัติงานตามตำแหน่งหน้าที่เพื่อรักษาเอกราชอธิปไตยของชาติอย่างเต็มความสามารถ

๕) เพื่อเป็นการเสริมสร้างภาพพจน์ที่ดีของ กองทัพบก

จากแนวทางการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการสามารถวิจัยได้ดำเนินการกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการโดยสรุปเป็น ๔ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ด้านสภาพความเป็นอยู่ ๒) ด้านความรู้ในสายวิชาชีพ ๓) ด้านการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ และ ๔) ด้านการบริการสวัสดิการ

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับพรหมวิหาร ๔

พระพุทธเจ้าตรัสถึง พรหมวิหาร ๔ ไว้ว่า

ดูกรโทณะ ก็พราหมณ์เป็นผู้เสมอด้วยพรหมอย่างไร พราหมณ์ในโลกนี้เป็นอุกโตสุชาติทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีกรรมเป็นที่ถือปฏิสนธิมดจดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เขาประพฤติกอमारพรหมจรรย์เรียนมนต์อยู่ตลอด ๔๘ ปี ครั้นแล้ว ย่อมแสวงหาทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์เพื่ออาจารย์โดยธรรมอย่างเดียว ไม่แสวงหาโดยไม่เป็นธรรม ก็กรรมในการแสวงหาอันอย่างไร คือ ไม่ใช่แสวงหาด้วยกลกรรม พาณิชยกรรม โครักขกรรม การเป็นนักรบ การรับราชการ ศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาถือกระเบื้องเที่ยวภิกขาจารอย่างเดียว มอบทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์แก่อาจารย์แล้ว ปลงผมและหนวดงุ้มหมักสาวยะ ออกบวชเป็นบรรพชิต เขาบวชแล้วอย่างนี้ มีใจประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยเมตตา อันไพบุลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีกรรมเบียดเบียนอยู่ ๓ มีใจประกอบด้วยกรุณา ... ประกอบด้วยมฤตดา ... ประกอบด้วยอุเบกขาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถานด้วยใจประกอบด้วยอุเบกขา อันไพบุลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ไม่มีเวร ไม่มีกรรมเบียดเบียนอยู่ เธอเจริญพรหมวิหาร ๔ ประการนี้แล้ว เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติพรหมโลก ดูกรโทณะ พราหมณ์เป็นผู้ชื่อว่าเสมอด้วยพรหมอย่างนี้แล^{๘๐}

ผู้ดำรงในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษย์สัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตากุณา และย่อมรักษาธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้น แม้จะมีกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์แต่ก็ต้องมีอุเบกขาด้วยที่จะมิให้เสียธรรม พรหมวิหารนี้ บางทีแปลว่า ธรรมเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมเครื่องอยู่อย่าง

^{๘๐} อัง.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๑๙๒/๒๓๒.

พรหมธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหมหรือให้เสมอด้วยพรหม หรือธรรมเครื่องอยู่ของท่านผู้มีคุณยิ่งใหญ่ พรหมวิหาร ๔ เรียกอีกอย่างว่า อัปมัญญา ๔ เพราะแผ่สม่ำเสมอโดยทั่วไปในมนุษย์สัตว์ทั้งหลาย ไม่มีประมาณ ไม่จำกัดขอบเขต พรหมวิหารมีในผู้ใด ย่อมทำให้ผู้นั้นประพฤติปฏิบัติเกื้อกูลแก่ผู้อื่น ด้วยสังคหวัตถุ เป็นต้น

อนึ่ง ในการที่จะเข้าใจ และปฏิบัติพรหมวิหาร ๔ พึงทราบรายละเอียดบางอย่างของผู้บริหารหรือผู้ปกครองสำหรับธรรม ๔ ประการนั้น ดังนี้

- ๑) เมตตา หมายถึง เยื่อใยใฝ่ประโยชน์สุขแก่คนทั้งหลาย หรือนำใจปรารถนาประโยชน์สุขที่เป็นไปต่อมิตร
- ๒) กรุณา หมายถึง ทำความสะเทือนใจแก่ บุคคล เมื่อคนอื่นประสบทุกข์ หรือถ้อยถอนทำทุกข์ของผู้อื่นให้หมดไป หรือแผ่ใจไปรับรู้ต่อคนสัตว์ทั้งหลายที่ประสบทุกข์
- ๓) มุทิตา หมายถึง อนุโมทนายินดีต่อผู้ประกอบด้วยสมบัติหรือผลดีนั้น ๆ
- ๔) อุเบกขา หมายถึง คอยมองดูอยู่ โดยละความขวนขวายว่า สัตว์ทั้งหลายจงอย่าผูกเวรกัน เป็นต้น และโดยเข้าถึงความเป็นกลาง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายความหมายเพิ่มเติมไว้ว่า พรหมวิหาร ๔^{๘๐} หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ได้แก่

- ๑) เมตตา ความรักใคร่ ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า
- ๒) กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้อง บำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์
- ๓) มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป
- ๔) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับมารับผิดชอบของตน

^{๘๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) , พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม , พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พรินต์แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๔.

นอกจากนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ยังได้ขยายความเพิ่มเติมของพรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม^{๑๐} หรือของท่านผู้เป็นใหญ่ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ เป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน ที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ ที่จะแสดงออกหรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างถูกต้องโดยสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เขาประสบ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษยสัตว์ทั้งหลายโดยชอบ หลักธรรมนี้ได้แก่^{๑๑}

๑) เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษยสัตว์ทั่วหน้าโดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ไปที่ไหนๆ ก็มีแต่คนเอ็นดูรักใคร่อยากใกล้ชิด ด้วยเหตุนี้เมตตาจึงเป็นหลักธรรมพื้นฐานของใจในขั้นแรกในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทำให้มองกันในแง่ดี มีความปรารถนาดีต่อกันพร้อมที่จะรับฟังและพุดจาเหตุผลของกันและกัน ไม่ยึดถือเอาความเห็นแก่ตัวหรือความเกลียดชังเป็นที่ตั้งสำหรับ เมตตาธรรมในพรหมวิหาร นี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยความปรานีและเอ็นดูโดยไม่หวังอะไรตอบแทน ซึ่งแตกต่างจาก เมตตาที่มีอยู่ทั่วไป ที่อาจจะต้องอิงอาศัยผลตอบแทนบ้างตามโอกาสอันควรแม้แต่เพียงเล็กน้อยก็ตามและเมตตาธรรมข้อนี้เราควรมีไว้ในใจอยู่เสมอ เพื่อสร้างความรู้สึกรักความร่มเย็นไว้ตลอดวัน ว่า เราจะเมตตาสงเคราะห์ แก่ประชาชนและจะไม่สร้างความลำบากให้แก่พวกเขา ความทุกข์ที่เขามี เราก็มีเสมอเขา ความสุขที่เขามี เราก็สบายใจไปกับเขา รักผู้อื่นเสมอด้วยรักตนเอง

๒) กรุณา ความสงสาร ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ ซึ่งความทุกข์ก็คือ สิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายไม่สบายใจและเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน พระพุทธองค์ทรงสรุปไว้ว่า ความทุกข์มี ๒ กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

(๑) ทุกข์โดยสภาวะ หรือเกิดจากเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของร่างกาย เช่น การเกิด การเจ็บไข้ ความแก่และความตายสิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่เกิดมาในโลกจะต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งรวมเรียกว่า “กายิกทุกข์”^{๑๒}

(๒) ทุกข์จรหรือทุกข์ทางใจ อันเป็นความทุกข์ที่เกิดจากสาเหตุที่อยู่นอกตัวเรา เช่น เมื่อปรารถนาแล้วไม่สมหวังก็เป็นทุกข์ การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ รวมเรียกว่า “เจตสิกทุกข์”^{๑๓}

^{๑๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๕.

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๘.

^{๑๒} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๑๗/๒๗๑ - ๒๗๒. และ อภิ.ย. (ไทย) ๓๘/๑๐/๓๕๗.

^{๑๓} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๑๗/๒๗๒. และ อภิ.ย. (ไทย) ๓๘/๑๐/๓๕๗.

๓) มุกิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่น เบิกบานอยู่เสมอต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข ไม่น้อยเนื้อต่ำใจเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีกว่าตน เราต้องหมั่นฝึกหัดตนให้เป็นคนที่มีมุกิตาอยู่เสมอ เพราะจะเป็นการสร้างไมตรีและผูกมิตรกับผู้อื่นได้ง่ายและลึกซึ้ง

๔) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วย ปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่ สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะ วินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉย สงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะ เขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาควรได้รับผลอันเหมาะสมกับความรับผิดชอบของตน^{๘๐}

อุเบกขานี้เป็นตัวรักษาดุล เป็นตัวจำกัดหรือคุมการปฏิบัติตาม หลัก เมตตา กรุณา มุทิตา ไม่ให้เกินขอบเขตไปจนกลายเป็นเสียธรรม คือ การปฏิบัติต่อคนหรือช่วยเหลือคนจะต้อง ไม่ให้เสียความเป็นธรรม ไม่ให้เป็นการทำลายหลักการไม่ให้เป็นการละเมิดต่อกฎเกณฑ์กติกาที่ ชอบธรรม

อุเบกขามักจะนำมาใช้เดี่ยวๆ มากที่สุด กล่าวคือ พอใช้ทั้งเมตตา กรุณา มุทิตา แล้ว ไม่เป็นผลก็จะบอกว่าช่างเขาเถอะปล่อยไปตามเวรตามกรรม ซึ่งการกระทำอย่างนั้นไม่ได้ เรียกว่าใช้หลักพรหมวิหาร ๔ และไม่ใช่อุเบกขา แต่เป็นการไม่ใส่ใจ อุเบกขาที่แท้จริง คือการ ที่เราไม่ไปทุกข์ใจกับทุกข์ของผู้อื่น รู้ว่าการที่เขาเป็นอย่างนั้น ก็เพราะการกระทำหรือกรรม ของเขา ทุกข์ก็เป็นทุกข์ของเขา แต่เรายังคงมีเมตตา อยากให้เขามีความสุข ยังมีกรุณาอยาก ให้เขาพ้นทุกข์และมีมุกิตา มีความยินดีถ้าเขามีความสุข เรื่องนี้เป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะถ้าเรา มัวไป ทุกข์กับเขาด้วย เราจะช่วยให้เขาพ้นทุกข์ไม่ได้ คนที่มีความทุกข์มาอยู่ด้วยกัน ก็ยิ่งจะทำให้ พลอยทุกข์กันไปมากขึ้น คนที่กำลังทุกข์จึงไม่สามารถช่วยคนที่มีทุกข์ได้

นอกเหนือจากผลของอุเบกขาที่มีต่อตนเองแล้ว อุเบกขายังมีผลต่อผู้ที่เราต้องการ ช่วยด้วย การที่เราทำตัวอย่างให้ผู้ที่เราต้องการช่วยให้เห็นวิธีพ้นทุกข์ ปล่อยวางให้ เขาดู เป็น วิธีที่ดีที่สุดในการชี้ทางปลดทุกข์ ดังนั้นยิ่งเรามีกรุณาอยากให้เขาหายทุกข์มากเท่าไร เรายิ่งต้อง มีอุเบกขามากเท่านั้น ในทำนองเดียวกันกับการที่ยังเรามีเมตตามากเท่าไรยิ่งต้องมี มุทิตามาก เท่านั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าพรหมวิหาร ๔ นี้ เป็นข้อธรรมที่ต้องมีพร้อมๆ กันทุกข้อ การเจริญพรหม วิหาร ๔ จึงจำเป็นต้องเจริญ ทั้งเมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขาไปพร้อมๆ กัน จะแยกเจริญ เป็นข้อ ๆ ไม่ได้และพรหมวิหาร ๔ มีในผู้ใด ย่อมทำให้ผู้นั้นประพฤติปฏิบัติเกื้อกูลแก่ผู้อื่น ด้วย หลักสังคหวัตถุ ๔ ได้ดีอย่างสมบูรณ์

๘๐

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) , พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม , หน้า ๑๔๘.

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดเห็น

พงศ์ธร พันลึกเดช ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศองค์การและคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการ กรมราชองครักษ์ กระทรวงกลาโหม” ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศองค์การโดยรวมอยู่ในระดับมาก และองค์ ประกอบทั้ง ๗ มิติ พบว่า มิติที่ข้าราชการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศองค์การอยู่ในระดับมาก ได้แก่ มิติโครงสร้างองค์การ มิติความเสี่ยงภัย และการรับความเสี่ยง มิติมาตรฐานการปฏิบัติงาน และมิติความท้าทายและความรับผิดชอบ ส่วนมิติที่ข้าราชการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศองค์การอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ มิติความอบอุ่น และการสนับสนุน มิติความขัดแย้ง และมิติการให้รางวัลและการลงโทษ ส่วนข้าราชการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และองค์ประกอบทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านค่าตอบแทนที่เหมาะสม ด้านการพัฒนาความสามารถของข้าราชการ ด้านความก้าวหน้าในงาน ด้านธรรมเนียมในองค์การ ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวกับชีวิตด้านอื่น ๆ และด้านความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับหน่วยงานส่วนอื่น ๆ พบว่า อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน สำหรับการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการ พบว่า ข้าราชการที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศองค์การ โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๐}

ไมตรี เตชานุบาล ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของกำลังพลที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามโครงการกองร้อยนาอยู่ กองพันเข้มแข็ง เขตทหารปลดปล่อยเสพติด ศึกษากรณีข้าราชการทหาร และทหารกองประจำการ สังกัดกองทัพภาคที่ ๑” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยรวมของนายทหารสัญญาบัตร นายทหารประทวน และนายทหารกองประจำการอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นายทหารประทวน และทหารกองประจำการมีการพัฒนาคุณภาพชีวิต อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ส่วนนายทหารสัญญาบัตร พบว่า ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านคุณธรรมและจริยธรรมมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับสูง ปัจจัยด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัจจัยด้าน อายุ รายได้ อายุราชการ จำนวนคนในครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน และการรับรู้ข่าวสาร มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกำลังพล สังกัดกองทัพภาคที่ ๑ อย่างมีนัยสำคัญทาง

^{๑๐} พงศ์ธร พันลึกเดช, “การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศองค์การและคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการ กรมราชองครักษ์ กระทรวงกลาโหม”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต , (สาขาวิชาการพัฒนาศาสตร์พยาบาล มหาวชิราวุธวิทยาลัยราชมงคล, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

สถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนปัจจัยด้านระดับการศึกษา และสถานภาพสมรส ไม่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกำลังพล สังกัดกองทัพบกที่ ๑^{๖๖}

ศรีไพร ชื่นชม ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับรูปแบบภาวะผู้นำ กับการใช้โรงเรียนเพื่อพัฒนาชุมชน กรณีศึกษา: ผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนที่มีรูปแบบภาวะ ผู้นำที่แตกต่างกันจะมีความคิดเห็นในการใช้โรงเรียนเพื่อพัฒนา ชุมชนไม่แตกต่างกัน ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนไม่ว่าจะมีรูปแบบ ภาวะผู้นำอย่างไรก็ตาม สามารถทำให้โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่ง ในการเข้าร่วมพัฒนาชุมชน และจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้มีผลในการพัฒนาชุมชนได้ทั้งสิ้น การที่จะทำให้ โรงเรียนสามารถเข้าร่วมในการพัฒนาชุมชนให้บังเกิดผลดีนั้น จะต้องใช้กระบวนการของงานสังคมสงเคราะห์คือ การศึกษา ปัญหาและการวิเคราะห์ปัญหา โดยสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหา ทรัพยากร ความต้องการและความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาชุมชน ในเขตบริการของโรงเรียน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการ ดำเนินการและแบ่งงานให้รับผิดชอบ การตรวจสอบทรัพยากร ที่มีอยู่ในชุมชน รวบรวมข้อมูล จัดระบบวิเคราะห์ข้อมูลและ ปัญหาต่าง ๆ โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การวางแผน การดำเนินการโดยใช้กิจกรรมที่สามารถสนอง วัตถุประสงค์ในการเป็นส่วนหนึ่งเพื่อพัฒนาชุมชน ดำเนินการ ตามแผนและโครงการที่วางไว้ โดยนำทรัพยากรต่าง ๆ ผสมผสาน กับวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวิธีการ ซึ่งกันและกัน และให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ ดำเนินงานและมีการประเมินผล โดยปฏิบัติอย่างมีระบบ หลักการ และมีวิธีการที่ถูกต้องอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอทุกขั้นตอนดำเนินงาน นอกจากนี้ผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นต้องมีบทบาทในเชิงสังคม สงเคราะห์ทางการศึกษา ไม่เพียงแต่ในสถานศึกษาเพื่อบริการ การศึกษา แก่บุตรหลานของประชาชนในชุมชนเท่านั้น แต่ต้องมี บทบาทเป็นตัวแทนและแลกเปลี่ยนความสามารถกับชุมชนในการ เปลี่ยนแปลง ปรับปรุงสังคมด้วยเช่นกัน^{๖๗}

สามารถ ไชยพันธุ์ ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและความพร้อมในการจัด การศึกษาตามอัยยาศัยของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดน่าน ”

^{๖๖}ไมตรี เตชานุกูล, “ความคิดเห็นของกำลังพลที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามโครงการ กองร้อยนำอยู่ กองพันเข้มแข็ง เขตทหารพลอดยาศเขตติดศึกษากรณีข้าราชการทหาร และทหารกองประจำการ สังกัดกองทัพบกที่ ๑” , วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต , (สาขาการบริหารทั่วไป มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

^{๖๗}ศรีไพร ชื่นชม, “ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับรูปแบบภาวะผู้นำ กับการใช้โรงเรียนเพื่อพัฒนาชุมชน กรณีศึกษา: ผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต , (สาขาสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘), บทคัดย่อ.

ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดน่าน สมาชิกส่วนใหญ่เห็นด้วยมาก ในการที่จะเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านการควบคุม ติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาที่สมาชิกเห็นด้วยน้อย ความพร้อมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของสมาชิกองค์การบริหาร ส่วนตำบลในจังหวัดน่าน พบว่าประธานองค์การบริหาร ปลัดองค์การบริหาร ส่วน ตำบล เลขานุการ และกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล มีความพร้อมในการ จัดการศึกษาตามอัธยาศัยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกด้าน องค์การบริหารส่วน ตำบลที่มีรายได้แตกต่างกันมีความพร้อมในการ จัดการศึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕^๐

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนา

พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาสังคม ควรให้เจ้าหน้าที่บ้านเมือง ทั้งภาครัฐและเอกชน เข้ามีส่วนร่วมในการช่วยกันแก้ไขปัญหาให้กับสังคมในด้านต่าง ๆ ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ เพราะจะไม่สำเร็จผลเท่าที่ควร ควรร่วมมือกันเพราะจะได้มีศักยภาพและมีรูปแบบการพัฒนาไปในทางทิศทางเดียวกัน ตลอดจนองค์กรเองควรจะมีการประชุมปรึกษาหารือกันอยู่เสมอ ในการมีส่วนร่วมเข้าแก้ปัญหาสังคมพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพมีความรู้ในการพัฒนาสังคม เพราะปัจจุบันสังคมได้รับความเจริญสมัยใหม่ทางตะวันตกมาเป็นวิถีชีวิตรับเอาวัฒนธรรมแบบฝรั่งมาใช้ ฉะนั้นผู้นำควรตระหนักในเรื่องนี้และหันมาเป็นฝ่ายพัฒนาในเชิงรุกบ้าง ไม่ใช่เป็นฝ่ายรับแต่อย่างเดียว ผู้นำที่มีความอดทนสูงมีศักยภาพ เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ให้ประชาชนได้เข้าใจและนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง แล้วก็จะทำให้สังคมสงบสุข ลดปัญหาการพัฒนาในทุกด้านควรคำนึงถึงประโยชน์ในการได้รับให้มากที่สุด เพื่อส่วนรวมให้มากที่สุด เพราะจะได้คุ้มค่าในด้านการลงทุนประหยัดทั้งงบประมาณด้านการเงิน เวลา และความสะดวกรสบาย^๐

^๐ สามารถ ไชยพันธุ์, “ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและความพร้อมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดน่าน ”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

^๐ พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต, “บทบาทเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๗.

ชาญณรงค์ พาประโยชน์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาบุคลากรของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดกรมอาชีวศึกษาในเขตการศึกษา ๑๐ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาโดยการฝึกอบรม การปฏิบัติงาน การศึกษาเพิ่มเติม การประเมินผลการปฏิบัติการปฏิบัติงานอย่างหลักเกณฑ์และคุณธรรม และส่งเสริมการสนับสนุนให้ได้รับการพัฒนาด้านความรู้ความสามารถ ทักษะ ตลอดจนวิธีใช้เครื่องมือ และอุปกรณ์ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อการนำสู่การพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงด้านวิชาการ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และวิสัยทัศน์เพื่อนำไปสู่การพัฒนา คุณภาพชีวิตในทางที่ดี และผู้บริหารควรมีความคิดเห็นเรื่องเนื้อหาในการฝึกอบรมว่ามีประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน การนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน จึงควรมีการสำรวจความต้องการ ด้านเนื้อหาหลักสูตรและหัวข้อการฝึกอบรมตามพื้นฐานและความสามารถของบุคลากรก่อนจัดกิจกรรมฝึกอบรม^{๖๐}

นันทพร รัฐถาวร ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพการบริการของเทศบาลเมืองบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณภาพการบริการในรูปแบบต่าง ๆ ที่ให้พัฒนามาเป็นกิจกรรมแทรกแซงมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทักษะ ความคิดเห็นต่อการให้บริการ เพราะการให้บริการแก่ประชาชนนั้น ผู้ที่มีบทบาทสำคัญก็คือข้าราชการ และพนักงานของรัฐที่อยู่ใกล้ชิดประชาชน จึงกล่าวได้ว่าปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้การพัฒนาคุณภาพการบริการประสบความสำเร็จเร็วได้ก็คือ ผู้ให้บริการต้องมีจิตสำนึกในการให้บริการ และปรารถนาที่จะพัฒนาและปรับปรุง ทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการของกิจกรรมในการให้บริการไปยังผู้รับบริการไม่ใช่สิ่งที่จับต้องได้ชัดเจน แต่ออกมาในรูปของเวลา สถานที่ รูปแบบ และที่สำคัญที่สุดก็คือ การทำให้เกิดความพึงพอใจต่อผู้รับบริการ^{๖๑}

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

กรรณิการ์ พงษ์สนธิ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตจำเป็นที่จะต้องปรับ เวลาการปฏิบัติงานของทีมงานให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในชุมชน ร่วมกับประยุกต์กระบวนการพัฒนามีส่วนร่วม โดยเฉพาะการสร้างศักยภาพในการสื่อสารข้อมูล การทำงานเป็นทีม และการแก้ปัญหา ที่สำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่นจะต้องนำมาพิจารณาใช้ร่วมกับ จปฐ. ในการวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ได้แนวทางการ

^{๖๐} ชาญณรงค์ พาประโยชน์, “แนวทางการพัฒนาบุคลากรของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดกรมอาชีวศึกษาในเขตการศึกษา ๑๐”, *วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๙๒.

^{๖๑} นันทพร รัฐถาวร, “การพัฒนาคุณภาพการบริการของเทศบาลเมืองบุรีรัมย์”, *วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๐.

แก้ไขปัญหาก็เหมาะสมกับ บริบททางสังคมวัฒนธรรม และทรัพยากรในชุมชน ตลอดจน
ผสมผสานความรู้สมัยใหม่และดั้งเดิม เพื่อก่อให้เกิดการยอมรับและการปฏิบัติที่ยั่งยืนในชุมชน
สืบไป^{ป๙}

ไพโรจน์ มาลากุล ณ อยุธยา ได้ทำการวิจัยเรื่อง “คุณภาพการบริหารงานของ
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตพื้นที่ตำบลสตึก
หีบ อำเภอสตึก จังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตตามความเป็นจริงของ
ประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลสตึกหีบ อำเภอสตึก จังหวัดชลบุรี ๑๐ ด้านอยู่ในระดับมาก โดย
ด้านชีวิตครอบครัวมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนามีค่าเฉลี่ยต่ำสุด
คุณภาพในการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเขต
พื้นที่ตำบลสตึกหีบ อำเภอสตึก จังหวัดชลบุรี รวม ๑๐ ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการ
พัฒนาจิตใจมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด และด้านรายได้มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด เมื่อเปรียบเทียบความ
คิดเห็นของประชาชนต่อคุณภาพการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการ
พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลสตึกหีบ อำเภอสตึก จังหวัดชลบุรี พบว่า
อายุ อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ความคิดเห็นของประชาชนมีผลต่อคุณภาพการบริหารงานของ
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสตึกหีบ จังหวัดชลบุรี^{ป๑๐}

ศุภวรรณ ภิเศก ได้ทำการวิจัยเรื่อง “คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานบริษัท
ไวส์ คอนซัลแทนท์ (ประเทศไทย) จำกัด” ผลการวิจัยพบว่า พนักงานมีความคิดเห็นด้วย
เกี่ยวกับการมีคุณภาพชีวิตการทำงานโดยรวม อยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ใน
ระดับมาก ได้แก่ ด้านการพัฒนาศักยภาพของผู้ปฏิบัติงาน เช่น งานที่ทำเป็นงานที่ช่วยให้ได้
ความรู้ความสามารถ และทักษะอย่างมาก ด้านความก้าวหน้าและมั่นคงในงาน เช่น บริษัทมี
ตำแหน่งหน้าที่พร้อมที่จะพนักงานก้าวไปสู่ตำแหน่งที่สูงกว่า และด้านสังคมสัมพันธ์ เช่น การมี
เพื่อนร่วมงานที่ไว้วางใจได้ และอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านรายได้ และประโยชน์ตอบแทน
เช่น เงินค่าล่วงเวลาที่ได้รับการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างยุติธรรม ด้านภาวะอิสระจากงาน

^{ป๙} กรรณิการ์ พงษ์สนธิ, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต”, วิทยานิพนธ์
แพทยศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๙.

^{ป๑๐} ไพโรจน์ มาลากุล ณ อยุธยา, “คุณภาพการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล
ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตพื้นที่ตำบลสตึกหีบ อำเภอสตึก จังหวัดชลบุรี”, วิทยานิพนธ์
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาการบริหารงานท้องถิ่น มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๙), บทคัดย่อ.

เช่น เวลาทำงานเหมาะสมกับปริมาณงานประจำที่ต้องปฏิบัติ และด้านความภูมิใจในองค์กร
เช่น บริษัทที่ทำงานอยู่นี้เป็นหน่วยงานที่ดี และน่าจะทำงานด้วย^{๖๖}

๒.๖.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหาร

กนกธรรม เล็กตระกูล ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ผลการดำเนินการโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตทหารบกในเขตอำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตทหารบก ที่ได้ดำเนินการในพื้นที่อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ บรรลุผลอยู่ในระดับปานกลาง แต่ปรากฏว่า เมื่อพิจารณาถึงคุณภาพชีวิตของข้าราชการทหารบกหลังจากการดำเนินการโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตทหารบกแล้ว ส่วนมากกลับเหมือนเดิมทุกอย่าง เช่น รายได้ สวัสดิการต่าง ๆ ความวิตกกังวลของค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตในอนาคต ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในที่อยู่อาศัย เป็นต้น สำหรับคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัวทหารอยู่ในระดับที่ดีขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะในด้านโอกาสการพัฒนาทักษะความรู้ใหม่ๆ ที่สามารถนำมาประกอบอาชีพ ความรู้สึกมั่นคงในอาชีพ การเก็บออมเงินเพื่อสร้าง ความมั่นคงในครอบครัว เป็นต้น^{๖๗}

เทวินทร์ ศิริปัญญาชนะ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการ กองบัญชาการช่วยรบที่ ๑ ค่ายพนัสบดีศรีอุทัย กิ่งอำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการ กองบัญชาการช่วยรบที่ ๑ ทั้ง ๖ คือ ด้านอาหารและโภชนาการจะมีระดับความคิดเห็นต่ออาหารมื้อกลางวันและมื้อเย็นกับข้าว ๒ อย่าง มากที่สุด ด้านเครื่องแต่งกาย เครื่องนอนและของใช้ประจำตัวจะมีระดับความคิดเห็นกับการได้รับของใช้ที่มีคุณภาพดีพอที่จะใช้ตลอดอายุการใช้งานมากที่สุด ด้านที่พักอาศัยจะมีระดับความคิดเห็น โดยหน่วยที่มีที่พักบรรยากาศน่าอยู่ มีความเป็นธรรมชาติและร่มรื่นมากที่สุด ด้านสุขภาพร่างกายจะมีระดับความคิดเห็นโดยหน่วยที่มีห้องพยาบาล สำหรับผู้ป่วยอย่างเพียงพอมากที่สุด ด้านสวัสดิการและวิชาชีพจะมีระดับความคิดเห็นโดยหน่วยมีร้านตัดผมเพียงพอมาก

^{๖๖} ศุภวรรณ ภิกษุ, “คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานบริษัท ไวส์ คอนซัลแทนท์ (ประเทศไทย) จำกัด”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (สาขาการจัดการเชิงกลยุทธ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๖๗} กนกธรรม เล็กตระกูล, “ผลการดำเนินการโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตทหารบกในเขตอำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, ๒๕๔๙), บทคัดย่อ.

ที่สุด ด้านคุณธรรมและจริยธรรมจะมีความคิดเห็นโดยหน่วยที่มีการรณรงค์ไม่ให้งูเกี่ยวกับ
อบายมุข และสิ่งเสพติดทุกประเภทมากที่สุด^{๖๖}

ธราพงษ์ มะละคำ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของนายทหารชั้น
ประทวน กรณีศึกษา นายทหารชั้นประทวนใน กองพันทหารราบที่ ๑ กรมทหารราบที่ ๑๒
รักษาพระองค์” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของนายทหารชั้นประทวนใน กองพัน
ทหารราบที่ ๑ กรมทหารราบที่ ๑๒ รักษาพระองค์ โดยรวมอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาเป็นราย
ข้อ พบว่า คุณภาพชีวิตด้านความภูมิใจและมีเกียรติ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านที่อยู่
อาศัย ด้านสุขภาพอนามัย ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านสภาพการทำงาน ด้านความก้าวหน้า
ในตำแหน่งหน้าที่การงาน และด้านการได้รับการให้บริการขั้นพื้นฐาน ด้านความมั่นคง
ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และด้านวงจรชีวิตกับการทำงาน ตามลำดับ ส่วนระดับการศึกษา
ตำแหน่งในการรับราชการ และจำนวนผู้ได้บังคับบัญชา ของนายทหารชั้นประทวนมี
ความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิต ระดับชั้นยศ อายุราชการ สถานภาพ จำนวนบุคคลในครอบครัว
และรายได้ของนายทหารชั้นประทวนไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิต โดยมีระดับความเห็น
ของกำลังพลส่วนใหญ่ไปในทิศทางเดียวกัน คือ สูงมาก สูง ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
ที่ระดับ .๐๕^{๖๗}

ประเสริฐ ขำทิพย์พาทิ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพปัญหาและความต้องการ
ของทหารเกณฑ์ ในกองร้อยทหารม้าลาดตระเวนที่ ๖ ค่ายสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
มหาราช ผลการวิจัยพบว่า ทหารเกณฑ์แบ่งออกเป็น ๖ ประการ ดังนี้

๑) สภาพปัญหาและความต้องการด้านร่างกาย ทหารเกณฑ์มีปัญหาเกี่ยวกับการ
เจ็บป่วยด้วยโรคประจำตัว บาดเจ็บ เหน็ดเหนื่อยจากการฝึกอย่างหนักต่อเนื่องเป็นเวลานาน
เพื่อปรับสภาพร่างกายและจิตใจให้มีความเข้มแข็งอดทน สามารถปฏิบัติหน้าที่ในกองทัพบกได้
ฝึกจึงส่งผลกระทบต่อปัญหาร่างกายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากปัญหาที่เกิดขึ้นทหารเกณฑ์ได้รับ
การดูแลการบริการด้านปัจจัยสี่ และสวัสดิการต่าง ๆ เพื่อบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ก็ยังไม่
เพียงพอ ทหารเกณฑ์ยังมีความต้องการบริการรักษาพยาบาล ยารักษาโรค คนดูแลเวลา
เจ็บป่วย มีเวลาพักผ่อนส่วนตัวมากขึ้น รวมทั้งต้องการอาหารโภชนาการ เครื่องแต่งกายและ
สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

^{๖๖} เทวินทร์ ศิริปัญญาะ, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการ กองบัญชาการช่วย
รบที่ ๑ ค่ายพนาสัยศรีอุทัย กิ่งอำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร
มหาบัณฑิต**, (สาขาการบริหารทั่วไป มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

^{๖๗} ธราพงษ์ มะละคำ, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของนายทหารชั้นประทวน กรณีศึกษา
นายทหารชั้นประทวนใน กองพันทหารราบที่ ๑ กรมทหารราบที่ ๑๒ รักษาพระองค์”, **วิทยานิพนธ์รัฐ
ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

๒) สภาพปัญหาและความต้องการด้านจิตใจ และอารมณ์ ทหารเกณฑ์มีปัญหาเกี่ยวกับความหวาดระแวง ซึมเศร้า อารมณ์ไม่คงที่ และการปรับตัว ทั้งนี้เพราะการเป็นทหารเกณฑ์โดยไม่สมัครใจ ถูกบังคับ ต้องปฏิบัติตัวอยู่ในกฎระเบียบ วินัยทหาร การไม่ไว้วางใจผู้อื่น เนื่องจากไม่คุ้นเคยและมาจากต่างพื้นที่ คิดถึงบ้านและครอบครัวจากปัญหาที่เกิดขึ้นทางกองร้อยได้ จัดกิจกรรมและบริการเพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ยังไม่เพียงพอเพราะเป็นการแก้ปัญหาปลายเหตุ เพราะทหารเกณฑ์ต้องการความรัก ความใกล้ชิดจากญาติ และครอบครัว ความรัก การดูแลเอาใจใส่จากผู้บังคับบัญชา และมีอิสระ

๓) สภาพปัญหาและความต้องการด้านสังคม ทหารเกณฑ์มีปัญหาเกี่ยวกับการเดินทางไปเยี่ยมครอบครัวและการติดต่อกับครอบครัวไม่สะดวก ถูกมองว่าไม่มีเกียรติ ไม่มีศักดิ์ศรี ไม่ได้รับความสะดวกในการบริการทางสังคม ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ การศึกษาต่ำ สูญเสียความก้าวหน้าและความมั่นคงในอาชีพ ต้องการให้สังคมยอมรับนับถือ ให้แก่ได้รับความสะดวกในการบริการทางสังคมต้องการความก้าวหน้าและมั่นคงในอาชีพ มีเสรีภาพมากขึ้น การศึกษาสูง

๔) สภาพปัญหาและความต้องการด้านเศรษฐกิจ ทหารเกณฑ์มีปัญหาเกี่ยวกับรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ครอบครัวยากจนและมีหนี้สิน ต้องการเบี้ยเลี้ยง และเงินเดือนเพิ่มมากขึ้น

๕) สภาพปัญหาและความต้องการอื่น ๆ ทหารเกณฑ์มีความต้องการเกี่ยวกับสิทธิใบเบิกสวัสดิการเหมือนข้าราชการทั่วไป ได้รับเงินช่วยเหลือครอบครัวและต้องการลดเวลาในกองประจำการของทหารเกณฑ์ลดลง^{๖๐}

วีระวัฒน์ ท้าวพิมพ์ ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการ กองพันทหารราบที่ ๒ กรมทหารราบที่ ๑๓” ผลการวิจัยพบว่า ทหารกองประจำการ กองพันทหารราบที่ ๒ กรมทหารราบที่ ๑๓ มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยรวมและเป็นรายด้านทั้ง ๗ ด้าน อยู่ในระดับมาก เรียงอันดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการศึกษา ด้านสวัสดิการ ด้านที่พักอาศัย ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านสุขภาพอนามัย ด้านเครื่องแต่งกายและของใช้ ประจำตัวทหาร และด้าน

^{๖๐} ประเสริฐ ขาวทิพย์พาที, “สภาพปัญหาและความต้องการของทหารเกณฑ์ ในกองร้อยทหารม้าลาดตระเวนที่ ๖ ค่ายสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕๕.

อาหารและโภชนาการ โดยจากการศึกษาค้นคว้าแต่ละด้านจะมีกิจกรรมที่มีการพัฒนาที่ดีอยู่แล้ว
 UO

วิระวัฒน์ ประทีปรัตน์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของข้าราชการทหารอากาศ กองป้องกันทางอากาศ ผลการวิจัยพบว่า

๑) ข้าราชการทหารมีคุณภาพชีวิตในการทำงานระดับปานกลาง เพราะข้าราชการทหารมีผู้บังคับบัญชาเป็นลำดับขั้น มีกฎ ระเบียบวินัยที่เคร่งครัด การที่มีคุณภาพชีวิตในการทำงานอยู่ในระดับปานกลางก็นับว่าอยู่ในระดับที่ใช้ได้

๒) ข้าราชการที่มีอายุต่างกันมีคุณภาพชีวิตในการทำงาน โดยรวมไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะลักษณะของงานและการปฏิบัติงานของข้าราชการทหาร มีการสับเปลี่ยนตำแหน่งกันได้ จึงทำให้ข้าราชการทหารทุกคนไม่ว่าจะอายุเท่าใด ก็มีความสามารถในการทำงานไม่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน

๓) ข้าราชการทหาร ที่มีสถานภาพสมรสต่างกันมีคุณภาพชีวิตในการทำงาน โดยรวมไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะทักษะการทำงานของข้าราชการทหาร ไม่เกี่ยวข้อง กับชีวิตส่วนตัว เนื่องจากข้าราชการทหาร มีโอกาสสับเปลี่ยนตำแหน่งและหน่วยงานกันทุกปี จึงมีทักษะในการทำงานแต่ละหน่วยงานไม่แตกต่างกัน ประสิทธิภาพการทำงานจึงไม่แตกต่างกันจึงเป็นผลทำให้มีคุณภาพชีวิตไม่แตกต่างกัน

๔) ข้าราชการทหาร ที่มียศแตกต่างกันมีคุณภาพชีวิต ในการทำงานโดยรวม แตกต่างกัน เพราะอำนาจหน้าที่ในการบังคับบัญชา และการตัดสินใจในการทำงานต่าง ๆ ได้มากกว่า จึงมีความพึงพอใจในการทำงานมากกว่า เป็นผลให้มีคุณภาพชีวิตดีกว่า ข้าราชการที่มีชั้นยศต่ำกว่า

๕) ข้าราชการทหารที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันที่ต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานโดยรวมและแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะข้าราชการทหารทุกคนได้รับกฎระเบียบวินัย ข้อบังคับเดียวกัน ได้รับผลตอบแทนเช่นเดียวกัน มีสิ่งแวดล้อมในการทำงานเช่นเดียวกัน ได้รับผลตอบแทนเช่นเดียวกัน มีสิ่งแวดล้อมในการทำงานเช่นเดียวกัน มีการสับเปลี่ยนหน้าที่การทำงานเช่นเดียวกัน โดยไม่คำนึงถึงว่าข้าราชการผู้นั้นสำเร็จจากคุณภาพชีวิตในการทำงานแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

๖) ข้าราชการทหาร ที่มีมีโนทัศน์ดี มีความพึงพอใจในด้านการแสดงความสามารถในการปฏิบัติงานและมองเห็นคุณค่าของตนเองมากกว่าข้าราชการทหารที่มีอัตมโนทัศน์ไม่ดี ซึ่งไม่พึงพอใจในความสามารถของตนเองในการปฏิบัติงาน มองเห็นคุณค่าของตนเองน้อย

UO
 วิระวัฒน์ ท้าวพิมพ์, “ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการ กองพันทหารราบที่ ๒ กรมทหารราบที่ ๑๓”, สารนิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต , (สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

๗) ข้าราชการที่มีความผูกพันต่อกองทัพต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแต่ละด้านแตกต่างกัน เพราะข้าราชการทหารที่มีความผูกพันต่อกองทัพมาก มีความคิดความรู้สึกที่ดีต่อกองทัพ โดยตั้งใจทำงาน อุทิศตนทุ่มเทความรู้ ความสามารถในการทำงานอย่างเต็มที่ ย่อมทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงานผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชา

ส่วนผู้ที่ไม่อุทิศตน ไม่ทุ่มเทความรู้ ความสามารถในการทำงานอย่างเต็มที่ ย่อมทำให้การทำงานไม่มีประสิทธิภาพ จึงเป็นผลให้ไม่ได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงานผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชา^{๖๐}

สมบูรณ์ ณ หองคาย ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการหน่วยจังหวัดทหารบกเลย ” ผลการวิจัยพบว่า ระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์คุณภาพชีวิตเป็นรายด้าน ทั้งหมด ๖ ด้าน พบว่า คุณภาพชีวิต ในด้านสวัสดิการอื่น ๆ มีสัดส่วนของการมีคุณภาพชีวิตสูงเป็นสัดส่วนมากที่สุด ในทางตรงกันข้าม ด้านที่อยู่อาศัย มีสัดส่วนของการมีคุณภาพชีวิตต่ำที่สุด ส่วนสภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า อาหารมีรสชาติพอใช้ ปริมาณอาหารพอเพียง มีรายการอาหารค่อนข้างจำกัดซ้ำซาก เครื่องแต่งการ เครื่องนอนและของใช้ประจำตัว ที่แจกจ่ายให้แก่ทหารกองประจำการพอเพียงต่อการสวมใส่ สลัดเปลี่ยน ใช้งาน คุณภาพเหมาะสมกับราคาอยู่ในระดับพอใช้ ที่อยู่อาศัยอาคาร สถานที่เพียงพอ การจัดระเบียบดี ภูมิทัศน์ดี มีการตรวจสุขภาพร่างกายประจำปี และเล่นกีฬาบ้าง มีร้านค้าสวัสดิการ ร้านตัดผม และจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน รวมทั้งมีการอบรมศีลธรรมประจำเดือน การอบรมประจำวัน และการร่วมกิจกรรมทางศาสนาในบางโอกาสที่เหมาะสม ส่วนผลการศึกษาปัญหาการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า ค่าครองชีพสูงขึ้น ทำให้การบริการด้านอาหารมีปริมาณ และคุณค่าทางโภชนาการลดลง และสุขอนามัยของการประกอบอาหารมีน้อย เครื่องแต่งกายและของใช้ส่วนตัวที่ได้รับแจกจ่ายบางครั้ง คุณภาพอยู่ในเกณฑ์พอใช้ เนื่องจากจำกัดด้านงบประมาณ ที่อยู่อาศัยจำเป็นต้องปรับปรุงระบบบำบัดน้ำเสีย ยาสามัญประจำบ้านไม่พอเพียงต่อจำนวนทหารที่เจ็บป่วย และการบริการไปรษณีย์ และโทรศัพท์สาธารณะทางไกลมีน้อย ไม่

^{๖๐} วีระวัฒน์ ประทีปรัตน์, “การศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของข้าราชการทหารอากาศกองป้องกันทางอากาศ, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๕.

เพียงพอต่อความต้องการในการให้บริการ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น และโครงการริเริ่ม กิจกรรมทางศาสนาของหน่วยงานมีน้อย^{๖๐}

สัมพันธ์ พิษยทายา ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนค่ายทหารกองทัพบกมั่งสู่ชุมชนเข้มแข็ง” ผลการวิจัยพบว่า กองทัพบกได้ประสบความสำเร็จผลสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพชีวิตกำลังพลและครอบครัว และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนค่ายทหารกองทัพบก ซึ่งผู้วิจัยได้ทราบถึงหลักการ วิธีการและแนวทางในการพัฒนาชุมชนค่ายทหารให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งความสำเร็จดังกล่าวขึ้นอยู่กับ ผู้บังคับหน่วยหน่วยทหาร กำลังพลและครอบครัว มีหลักในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง คือ การบริหารจัดการชุมชนที่ดี การมีส่วนร่วมของประชาชน การพึ่งพาตนเองได้ของชุมชน และการประสานงาน และมีข้อเสนอแนะการพัฒนาชุมชนค่ายทหารมั่งสู่ความเข้มแข็ง คือ ควรกำหนดเป็นนโยบายให้ทุกหน่วยของกองทัพบก ยึดถือแนวทางการพัฒนาเป็นภารกิจหลักที่ทุกหน่วยต้องดำเนินการ และควรดำเนินการต่อไปอย่างต่อเนื่องอย่างเข้มแข็งจริงจัง โดยเพิ่มการประสานงานกันระหว่างหน่วยทหาร ชุมชนค่ายทหาร และชุมชนใกล้เคียงอื่น ๆ ประกอบกับให้ความสำคัญในการพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพประสิทธิภาพ เพื่อรับผิดชอบการพัฒนาชุมชนค่ายทหารให้ยั่งยืนตลอดไป และให้ทุกคนในชุมชนค่ายทหารมีส่วนร่วมยอมนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดไป^{๖๑}

๒.๖.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวกับพรหมวิหาร ๔

เนตรชนก โพธารามิก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิธีการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ เพื่อการพัฒนาสังคม” จากการศึกษาพบว่า พรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอัมปมัญญา คือ ธรรมที่แผ่ไปไม่มีประมาณ เป็นหมวดธรรมที่มีมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล แต่การเจริญพรหมวิหาร ๔ สมัยก่อนพุทธกาล ไม่สามารถนำผู้ปฏิบัติไปสู่ปรมาตตประโยชน์ได้ สำหรับการเจริญพรหมวิหาร ๔ ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มีความสำคัญหลายประการ คือ เป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีวิต เป็นคุณธรรมที่เกื้อหนุนกรรมดี

^{๖๐} สมบูรณ์ ณ หนองคาย, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการหน่วยจังหวัดทหารบกเลย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

^{๖๑} สัมพันธ์ พิษยทายา, “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนค่ายทหารกองทัพบกมั่งสู่ชุมชนเข้มแข็ง”, บทคัดย่อ.

ทั้งหลายให้บริบูรณ์ เป็นหลักปฏิบัติในการเจริญกัมมัฏฐาน เป็นหลักปฏิบัติซึ่งนำไปสู่สุดภูมิ เป็นพื้นฐานในการบรรลุธรรมขั้นสูงสุด และสร้างสันติสุขให้แก่สังคม^{๖๘}

พรหม วุฒิวิวัฒน์ชัย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักพรหมวิหาร ๔ กับหลักการปฏิบัติหน้าที่ตามอุดมคติตำรวจ : ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำรวจประจำสถานีตำรวจนครบาลดุสิต” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า หลักพรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมที่มีความสัมพันธ์กับ หลักอุดมคติตำรวจทั้ง ๙ ข้อเป็นอย่างดี สามารถใช้แทนกันได้ในการปฏิบัติหน้าที่ เพียงแต่ควรที่จะเพิ่มเติมในด้านการอบรมในภาคปฏิบัติให้แก่ตำรวจ เพื่อเป็นการซึมซาบเอาหลักธรรมนี้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่^{๖๙}

พระมหาสุทธิชัย **ตช.โย** (ถาวรศีล) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเชิงวิเคราะห์พรหมวิหาร ๔ ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า พรหมวิหาร ๔ มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่นๆหลายแห่ง ตามลักษณะของการจัดหมวดหมู่ทางหลักธรรม พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญมากต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม เนื่องจากเป็นคุณธรรมอันดีงาม เป็นหลักปฏิบัติที่มนุษย์พึงยึดไว้ประพฤติปฏิบัติต่อกันและกัน เพื่อความสงบสุขของผู้ปฏิบัติและสังคมโดยรวม^{๖๙}

พระมานิต เตชวรโร (อดทนอก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รัฐศาสตร์แนวพุทธ : พรหมวิหาร ๔ กับนักปกครอง” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ผู้นำ หรือนักปกครอง ถ้านักปกครองปฏิบัติตามย่อมได้รับความเคารพยกย่องสรรเสริญ และเป็นที่รักที่พอใจของประชาชน แต่หากนักปกครองไม่ปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร ๔ ปัญหาก็จะเกิดขึ้นในการบริหารและการปกครอง ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือประชาชนเกลียดชัง เพราะว่าหลักการปกครองตามหลักรัฐศาสตร์ในทางพระพุทธศาสนา มิได้มุ่งเน้นที่ระบบแต่เน้นที่ตัวนักปกครอง เมื่อนักปกครองมีคุณธรรม จริยธรรมในการบริหารและการปกครองแล้ว

^{๖๘} เนตรชนก โพธารามิก, “วิธีการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ เพื่อการพัฒนาสังคม”, **วิทยานิพนธ์ พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๖๙} พรหม วุฒิวิวัฒน์ชัย, “หลักพรหมวิหาร ๔ กับหลักการปฏิบัติหน้าที่ตามอุดมคติตำรวจ : ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำรวจประจำสถานีตำรวจนครบาลดุสิต” **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

^{๖๙} พระมหาสุทธิชัย **ตช.โย** (ถาวรศีล), “ศึกษาเชิงวิเคราะห์พรหมวิหาร ๔ ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

ยอมทำให้รัฐ และประชาชนมีความสุขและชีวิตที่ดีได้ ไม่ว่ารัฐนั้นจะอยู่ในระบบการปกครองแบบใดก็ตาม^{อนัน}

สมชาย วรรณลู ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ธรรมในการยุติข้อพิพาทในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะกรณีศาลจังหวัดยโสธร” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่าหลักพรหมวิหาร ๔ มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นธรรมอันเป็นเครื่องอยู่ของพรหม เป็นธรรมเครื่องอยู่อาศัยที่ประเสริฐ เป็นธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้บริหาร และมีความสำคัญแก่ผู้มีหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมที่นอกจากจะมีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักการและวิธีพิจารณาพิพากษา อรรถคดี ยุติข้อพิพาทอย่างดีแล้ว การนำหลักพรหมวิหาร ๔ ไปปรับใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ก็จะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้มีอรรถคดี^{อนัน}

สิทธิพร อ่อนคำ^{อนัน} ได้วิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมด้านพรหมวิหารสี่กับพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัย พบว่า คุณธรรมด้านพรหมวิหารสี่ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ที่ได้นำมาศึกษา ปรากฏว่า คุณธรรมด้านพรหมวิหารสี่ ทั้ง สี่ด้านอยู่ในระดับปานกลาง พฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ที่ได้นำมาศึกษา ปรากฏว่า พฤติกรรมผู้นำทั้ง ๒ มิติ อยู่ในระดับปานกลาง ความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมด้านพรหมวิหารสี่แต่ละด้านกับ พฤติกรรมผู้นำในแต่ละมิติของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ ปรากฏว่า คุณธรรมด้านพรหมวิหารสี่ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมผู้นำมิติมุ่งสัมพันธ์และมิติมุ่งงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ การเปรียบเทียบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมด้านพรหมวิหารสี่กับพฤติกรรม ผู้นำของผู้บริหารที่มีวุฒิการศึกษา และประสบการณ์ต่างกัน ปรากฏว่า ผู้บริหารที่มีวุฒิ การศึกษาต่างกัน ไม่มีคู่ใดแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ ต่างกัน มีคุณธรรมด้านพรหมวิหารสี่ทุก ด้าน กับพฤติกรรมผู้นำมิติมุ่งงาน มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ . ๐๑

^{อนัน} พระมานิต เตชวโร (อุตนอก), “รัฐศาสตร์แนวพุทธ : พรหมวิหาร ๔ กับนักปกครอง ”, วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{อนัน} สมชาย วรรณลู, “การใช้พรหมวิหาร ๔ ธรรมในการยุติข้อพิพาทในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะกรณีศาลจังหวัดยโสธร ”, สารนิพนธ์ปริญญาศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), บทคัดย่อ.

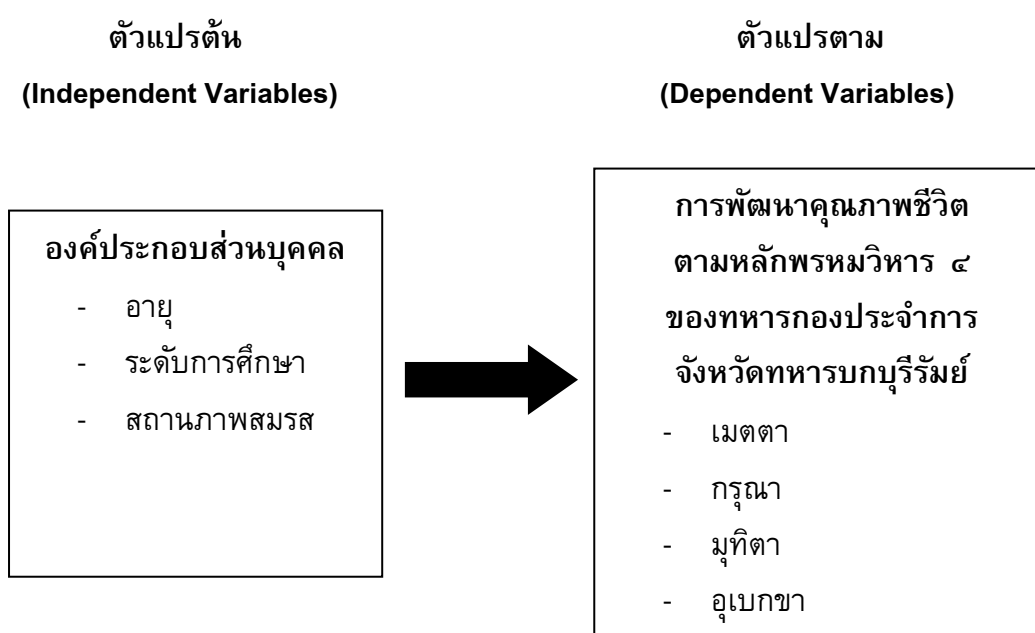
^{อนัน} สิทธิพร อ่อนคำ, “ความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมด้านพรหมวิหารสี่กับพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ”, วิทยานิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิต, (สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๓๑), บทคัดย่อ.

ส่วนคุณธรรมด้านกรรณากับพฤติกรรมผู้นำมีติมุ่ง สัมพันธ์ของผู้บริหาร ที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นมีความสำคัญมากในการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพื่อให้สถานที่ และกำลังพลภายในหน่วยทหาร มีความเป็นอยู่ที่ดี มีความรู้ความสามารถ เกิดทักษะในงานที่ต้องรับผิดชอบ การglomเกลากิริยามารยาท ให้มีความสุขภาพ อ่อนน้อม อ่อนโยน เอื้ออาทร ในขณะที่เดียวกันก็ต้องตื่นตัวพร้อมที่จะปฏิบัติตามคำสั่งอย่างจริงจังรวดเร็ว ตลอดจนการแต่งกายให้ถูกระเบียบ สะอาด เรียบร้อย สร้างความประทับใจให้กับประชาชนตั้งแต่แรกเห็น สิ่งเหล่านี้เป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับกำลังพล ให้เกิดความรักและผูกพันในหน่วยงานราชการ ฉะนั้น การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการจะเป็นประโยชน์อันส่งผลไปถึงการปรับปรุงแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตกำลังพลของกองทัพบกไทยในปัจจุบันให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาความคิดเห็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทหารกองประจำการ จังหวัดทหารบกบุรีรัมย์ตามหลักพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และ อุเบกขา ดังนั้นผู้วิจัยได้นำมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย